Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 78 (10675) | 1978 чылдың апрель 4, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ЧИТАДА ЧОРУП ТУРАРЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев апрель 3-те Читага чеде берген. Областың удуртукчулары, хоорайның ажылчы чоннарының төлээлекчилери вокзалга аңаа байыр чедиргеннер.

Эш Л. И. Брежнев Забайкалье шериг округунуң командылалы-биле ужурашкан болгаш оларның-биле округтуң шериглериниң дайынчы болгаш политиктиг белеткелиниң чамдык айтырыгларын чугаалажып көрген. Чугаалажыышкынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов киришкен.

* * *

1935—1936 чылдарда танк кезектеринге бодунуң шериг албанын эгелээни Чита чоогунда Песчанкада шериг кезектеринге Леонид Ильич ол-ла хүн чораан.

Л. И. Брежнев өөредилге-материалдыг баазаны, Дайынчы алдар музейин көрген, шериг кезектериниң бирээзинге политкичээлге чораан.

Хүндүлел номунга Л. И. Брежнев мынча деп бижип каан:

«Эргим солдаттар болгаш офицерлер!

Бо черлер меңээ уттундурбас болгаш улуг үнелиг. 1935—1936 чылдарда танк кезээнге шериг албанын мен маңаа эгелээн мен.

Ада-чурттуң Улуг дайынының хүннеринде бистиң Төрээн чуртувусту камгалап турган дайынчыларның чаңчылын кадагалап чорууруңар дээш четтирдим. Боттарының амы-тынын камнавайн, ыдыктыы-биле тулушканнарга болгаш совет Төрээн-чурттуң кызыгаарларын камгалааннарга төлептиг болуңар.

Силерге шериг албанын эки эрттирерин күзедим!»

(СЭТА).

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

СЭКП Төп Комитеди «Бот-тывынгыр уран чогаадылганы улам ыңай хөгжүдер хемчеглер дугайында» доктаал хүлээп алган.

Совет эрге-чагырганың чылдарында чуртка боттандырган социал-экономиктиг чаартылгалар, чоннуң материалдыг байдалының өскени, эртем-билииниң болгаш культуразының деңнелиниң бедээни, хостуг үениң бары кижиниң бүгү талалыг сайзыралынга, улустуң талантыларының чечектелиишкининге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар деп доктаалда демдеглээн. Амгы үеде бот-тывынгыр уран чүүлде 25 миллион ажыг кижи киржип турар. Ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенцияның, студент, сургуул болгаш шериг аныяктарның уран чогаадылгага калбак киржилгези амыдыралдың социалистиг хевириниң көскү илерели, совет улустуң угаан-бодал байлааның тода көргүзүү болур.

Партия, совет болгаш профэвилел органнары, комсомол организациялары база ажыл-агый удуртукчулары ажылчы чоннуң уран чогаадылгазының хөгжүлдезинче кичээнгейни улгаттырып турар апарган. Бот-тывынгыр коллективтерниң мергежили бедээн, олар чурттакчы чоннуң культура хандырылгазынга идепкейлиг киржип, бистиң Төрээн чуртувустуң чедиишкиннерин даштыкыга пропагандалап турар.

Ажылчы чоннарның бот-тывынгыр уран чогаадылгазының бирги Бүгү-эвилел фестивалы (1975—1977 чылдардагы) улуг болуушкун болган. Ол бот-тывынгыр уран чүүлдүң утка болгаш уран-чечен талазы-биле деңнелиниң бедииринге, ССРЭ-ниң улустарының культураларының харылзааларын хаңыладырынга база бот-боттарын байлакшыдарынга, профессионал болгаш бот-тывынгыр уран чүүлдүң кады ажылдажылгазын быжыглаарынга салдарын чедирген.

Ооң-биле кады ССРЭ-ниң Культура министерствозу, ВЦСПС, чамдык партия болгаш совет органнар, профэвилел болгаш комсомол организациялары ажылчы чоннуң калбак массаларын бот-тывынгыр уран чүүлче хаара тударының бар аргаларын долу ажыглавайн, бот-тывынгыр коллективтерге удуртукчуларны шилиир тывар болгаш кижизидер ажылды кошкак чорудуп турарын СЭКП Төп Комитеди демдеглээн. Парлап үндүрүп турар репертуарлыг болгаш методиктиг литератураның шынары ам-даа куду бооп турар.

Чуртка улустуң бот-тывынгыр уран чогаадылгазының улам ыңай хөгжүлдезиниң, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге болгаш хостуг үезин чөп организастаарынга ооң ролюн бедидериниң чугула ужур-дузалыын барымдаалааш, бүгү клуб албан черлеринге, бүдүрүлгелерге, колхоз, совхозтарга, өөредилге черлеринге бот-тывынгыр уран чогаадылгага киржиринге таарымчалыг байдалдарны тургузарының, ажылчыннарны, колхозчуларны, албан-хаакчыларны, студентилерни, сургуулдарны болгаш дайынчыларны бот-тывынгыр коллективтерге калбаа-биле хаара тударының, улусчу театрларны болгаш музыкага, танцыга, ниити ырыга хандыкшылдыгларның коллективтерин, чурулга, кино, фото уран чүүлдериниң студияларын улам хөгжүдериниң хемчеглерин ажылдап кылгаш, боттандырарын ССРЭ-ниң Культура министерствозунга, ВЦСПС-ке, ВЛКСМ ТК-га, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Политиктиг Кол эргелелинге, ССРЭ-ниң Дээди өөредилге болгаш Чырыдыышкын министерстволарынга, ССРЭ-ниң профтехөөредилге талазы-биле Күрүне комитединге, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге СЭКП ТК даасkан. Дээди өөредилге черлеринге, техникумнарга, профтехучилищелерге, школаларга болгаш школадан дашкаар албан черлеринге бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниң четкизин бүгү талалыг калбартыр, эки профессионал болгаш бот-тывынгыр коллективтерниң чанынга оларның эдеринчилерин— уругларның болгаш аныяктарның бот-тывынгыр уран чүүл коллективтерин организастаар.

Ырының болгаш танцының, үрер хөгжүмнүң массалыг байырлалдарын, чогаадыкчы конкурстарны, агитбригадалар көрүлделерин доктаамал чорударын, ол сорулгаларга клуб албан черлерин, кызыл-булуңнарны, стадионнарны, парктарны, бүдүрүлгелерде болгаш албан черлеринде, өөредилге, ниити чуртталга черлеринде болгаш бажың эргелелдеринде залдарны калбаа-биле ажыглаарын сүмелээн. Профессионал коллективтерниң бот-тывынгыр уран чүүлдү шефке алган турарын ССРЭ-ниң Культура министерствозу, чогаадыкчы эвилелдер болгаш ниитилелдер бүгү хемчег-биле хөгжүдер.

Бот-тывынгыр уран чогаадылганың ийиги Бүгү-эвилел фестивалын 1980—1982 чылдарда эрттирери чүүлдүг деп көрген.

Бот-тывынгыр уран чогаадылганы улус массаларының культуразын, политиктиг, күш-ажылчы идепкейин бедидериниң, хостуг үезин организастаарын сайзыраңгайжыдарының чугула чепсээ кылдыр көрбүшаан, бот-тывынгыр уран чогаадылганың хөгжүлдезинге партийжи удуртулганы күштелдирерин эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларынга, партия крайкомнарынга, обкомнарынга СЭКП Төп Комитеди саналдаан. Клубтарның, культура ордуларының болгаш бажыңнарының, бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң ажылының утка-шынарынче, оларның күш-ажылчы коллективтерниң ажыл-чорудулгазы-биле харылзааларын быжыглаарынче, бот-тывынгыр уран чүүлдү кижилерниң идей-политиктиг, күш-ажылчы, мөзү-шынар кижизидилгезинге, оларның угаан-медерелинде эргиниң артыышкыннарын чок кылырынга калбак ажыглаарынче онза кичээнгейни угландырар.

ССРЭ-ниң Культура министерствозу, ВЦСПС бот-тывынгыр уран чүүл коллективтеринге бедик идейлиг репертуарны тургузарынга хүн бүрү дуза көргүзер хүлээлгелиг. Коммунистиг партия, социалистиг Төрээн чурт, совет улустуң маадырлыг демиселиниң болгаш тургузукчу күш-ажылының дугайында дээре чогаалдарны репертуарга кииреринге идепкейлиг салдар чедирер. Ада-чурттуң болгаш даштыкы классиканы, совет литератураның болгаш уран чүүлдүң мастерлериниң чогаалдарын, аас чогаалын болгаш улустуң амгы уран чогаадылгазын калбаа-биле ажыглаар.

Бот-тывынгыр уран чүүлге херглээр чогаалдарны тургузарының конкурстарын доктаамал эрттирип, репертуарлыг болгаш методиктиг литератураны үндүрериниң таарыштырылгазын сайзырадыр, эвилелдешкен республикалар аразында боттарының эки чогаалдарын солчуруун күштелдирериниң хемчеглерин ВЦСПС, ВЛКСМ ТК, чогаадыкчы эвилелдер болгаш ниитилелдер-биле кады күлээп алырын ССРЭ-ниң Культура министерствозунга, ССРЭ-ниң Ном үндүрер черлер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле Күрүне комитединге сүмелээн. ССРЭ-ниң Культура министерствозунга, эвилелдешкен республикаларның культура министерстволарынга бот-тывынгыр уран чүүлге херглээр чогаалдарны шилип белеткээр репертуар-редакция коллегияларын тургузарын чүүлдүг деп көрген.

ССРЭ-ниң Культура министерствозунга болгаш чер-черде ооң органнарынга чуртта культура-чырыдыышкын ажылының, бот-тывынгыр уран чогаадылганың эртем-методиктиг удуртулгазын даасkан.

ССРЭ-ниң Культура министерствозу, ВЦСПС, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, улус депутаттарының Советтериниң край, область күүскомнары таарымчалыг байдалдарның барыын барымдаалааш, колхозтарның, совхозтарның девискээринде кодаа клуб албан черлерин ооң төвүнде Культура бажыңынга (клубка) баштадып, ажыл-агыйның штадынга клуб четкизиниң ниити штаттыг болгаш материалдыг курлавырларыг чаңгыс аай каттыштырылгазын тургузар хүлээлгелиг. Ындыг төвүнде Культура бажыңының (клубтуң) кымның эргезинде турарын барымдаалап, кодаа клубтарның культура албан черлериниң азы профэвилелдерниң эргезинге дамчыдып бээри чогумчалыг деп көрген.

Культура-чырыдыышкын ажылының талазы-биле эртем-шинчилел ажылдарын үндезини-биле экижидериниң дээштиг хемчеглерин ап чорударын ССРЭ-ниң Культура министерствозунга, ВЦСПС-ке, ССРЭ-ниң Дээди өөредилге министерствозунга сүмелээн. Ол шинчилелдерниң дүүштүрүлгезин ССРЭ-ниң Культура министерствозунга даасkан.

Культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчыларының белеткелиниң улам ыңай сайзыралын, культура институттарының студентилериниң болгаш культура-чырыдыышкын училищелериниң сургуулдарының өөредилгезиниң шынарын бедидерин, оларның марксистиг-ленинчи теорияны, СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политиказын, идей-кижизидилгелиг ажылдың амгы хевирлерин болгаш методтарын, культура ордуларының, бажыңнарының база клубтарның ажыл-чорудулгазының дээре дуржулгазын ханы өөренирин ССРЭ-ниң Дээди өөредилге, Чырыдыышкын болгаш Культура министерстволары, ВЦСПС чедип алыр ужурлуг.

Дээди өөредилге черлериниң хой-ниитичи мергежилдер факультеттериниң ажылын экижидерин чугула деп көрген. Ол факультеттерниң доозукчулары марксистиг-ленинчи этиканың болгаш эстетиканың үндезиннери-биле бүгү талалыг чепсегленген, чурттакчы чон ортузунга уран чогаадылганың, политиктиг, культура-массалыг болгаш күш-культура-спорт ажылдарының билдилиг организакчылары болурун чедип алыр. Хой-ниитичи мергежилдер факультеттериниң ажылынга литератураның, культураның болгаш спорттуң ажылдакчыларын идепкейлиг киириштирер.

Хөгжүм херекселдериниң, бот-тывынгыр чурукчуларга материалдарының ассортиментизин калбартырын, кылып үндүрерин көвүдедирин, шынарын экижидерин база бот-тывынгыр уран чүүлге херглээр идик-хепти чоннуң амыдырал хандырылгазының тускайлаан бүдүрүлгелеринге ол бүдүрүлгелерниң материалдары-биле даарадып алгаш, шилчилге санажыышкыны-биле төлээр кылдыр организастаарын ССРЭ-ниң Күрпланга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге СЭКП ТК даасkан.

Культура ордуларынга болгаш бажыңнарынга, клубтарга, дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлеринге, школаларга, школадан аңгы албан черлеринге база профэвилел комитеттеринге лимиттен дашкаар шилчидилге-биле садып алыр хөй эвес моон культура-амыдырал бараанналарының данзызын калбартырын ССРЭ-ниң Күрпланынга, Саң-хөө, Садыг министерстволарынга, Центросоюзка ССРЭ-ниң Культура министерствозу болгаш ВЦСПС-биле кады көөрүн сүмелээн.

Бот-тывынгыр уран чүүлдүң материалдыг баазазын быжыглаарының, клуб албан черлерин, кызыл-булуңнарны тударынга болгаш септээринге көрдүнген акша-хөреңгини долу болгаш чөп ажыглаарының, оларны үлегерлиг тургузарын хандырарының хемчеглерин министерстволар, ведомстволар, совет болгаш профэвилел органнары боттандырар ужурлуг.

ССРЭ-ниң Күртелерадиозу, ССРЭ-ниң Күркинозу, солуннарның болгаш журналдарның редакциялары бот-тывынгыр уран чүүлдүң чедиишкиннерин калбаа-биле нептереңгейжидерин, культура-албан черлериниң улус чогаадылгазын хөгжүдер талазы-биле ажыл-чорудулгазын чырыдар, ооң ниитилел ужур-дузазын ханы көргүзер, бот-тывынгыр коллективтерниң шилилгелеринге болгаш концерт программаларынга уран чүүлдүң көскү ажылдакчыларының, критиктерниң тайылбырларын, рецензияларын парлаар хүлээлгелиг.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ КРАСНОЯРСКИГЕ ЧОРААНЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев апрель 1-де Красноярскиге чораан. Вокзалга эш Л. И. Брежневти СЭКП-ниң Красноярск крайкомунуң бирги секретары П. С. Федирко, партия крайкомунуң бюро кежигүннери, бүдүрүлгелерниң мурнакчылары уткуп алганнар. Олар эш Л. И. Брежневке болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү Д. Ф. Устиновка изиг байыр чедиргеннер.

Эштер Л. И. Брежнев биле Д. Ф. Устинов Красноярскиниң В. И. Ленин аттыг машина тудуушкун заводунга чорааннар болгаш бүдүрүлгениң технологиязы-биле, бүдүрүп үндүрүп турар продукциязы-биле, ооң иштинде улустуң херглел бараанnары-биле таныжып, ажылчыннар-биле болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар-биле чугаалашканнар.

Аныяк каңнакчы ажылчын Юрий Фирсов-биле чугаалажып тура, Леонид Ильич ооң канчаар ажылдап турарын, ажылчыннарның амыдырал байдалының дугайын айтырган.

Ю. Фирсов мынча деп харыылаан:

— Механизация болгаш автоматизация бистиң күш-ажылывысты чиигеткен, ону олар улам бүдүрүкчүлүг болдурган. Ынчангаш ажыл төлевири база өскен. Хөй-хөй ажылчыннар чаа бажыңнарже көжүп кирген. Завод чыл бүрүзүнде-ле дөрт чүс квартираларны тудуп турар. Завод чуртталга бажыңнарын хөйнү тудары күзенчиг болбайн аан. Бисте чоокта чаа пионер лагерин, санаторийни, уруглар садын ажыткан.

— Силерниң сагыш-сеткилиңер эки, ажыл-ишчи-дир дээрзин көрүп тур мен. А канчаан кижилер эки сагыш-сеткилдиг, олар эки перспективаны көрүп турда, оларның ажылы база чедиишкинниг болур болгай — деп, заводтуң ажылчыннарынга Л. И. Брежнев чугаалаан.

Бүдүрүлгеге чорааны дээш, чүректиң ханызындан беседазы дээш машина кылыкчылары Л. И. Брежневке чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээннер.

Бүдүрүлгениң хүндүлүг аалчылар дептеринге Леонид Ильич Брежнев мынча деп бижип каан: «Эргим эштер! Силерниң заводуңарны сеткил ханыышкыны-биле көрдүм. Бүгү коллективке күш-ажылчы улуг чедиишкиннерни болгаш силерниң кижи бүрүзүнге хууда аас-кежикти күзедим».

Эш Л. И. Брежнев Красноярскиниң алюминий шуткулгаларны болгаш прокатты бүдүрүп турар металлургия заводунга база чораан.

Профильдер корпузунга аныяк ажылчыннар эш Брежневтен мынча деп айтырганнар:

— Леонид Ильич, бистиң заводувус Силерниң сеткилиңерге таарышты бе?

— Ийе. Бо болза, чаа бүдүрүлге-дир, ону амгы үениң техниказы-биле дерээн. Ынчалза-даа бар турар күчүлерниң дүрген шиңгээдип алыр дээш хемчеглерни ап чорудар ужурлуг. Маңаа силер, ажылчын аңгы, партия болгаш комсомол организациялары хөй чүүлдү кылып болур силер. Бо болза, мээң чагыым-дыр деп санап болур силер.

Эш Л. И. Брежнев Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга чораан. СЭКП крайкомунуң бюрозунуң кежигүннери-биле ооң беседазы болган. Оларга чүве чугаалааш, Леонид Ильич Брежнев мынча дээн:

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринде амгы беш чылда бистиң чуртувустуң чөөн талакы районнарының экономиктиг күчүзүн улам ыңай өстүрери болгаш үлетпүр продукциязының Бүгү-эвилел бүдүрүлгезинге оларның ролюн бедидери көрдүнген. Партияның Төп Комитеди бүдүрүкчү күштерни шак ынчаар таарыштыр тургузарын сайзыраңгайжыдарынче күш-ажыл, энергетика, одаар чүүл болгаш чиг-эт ажыглаарынче угланыышкынны боттандырып турар.

Ол чугула сорулганы шиитпирлээриниге силерниң Красноярск крайыңар чугула ужур-дузалыг. Мында Саянның девискээр-бүдүрүлге комплекизин тургузуп турары билдингир болгай. Саян-Шушенск ГЭС-ти ажыглалга киириптерге, ол комплексти энергия-биле хандырарынга эки үндезин тургустунар. Чиик өртектиг электроэнергия беш чылдың төнчүзүнге чедир электротехника заводтарының комплекизин Минусинскиге тудар болгаш ажыглалга киирер арганы бээр. Саянның алюминий заводунга электролизтиң баштайгы корпустарын ажыглалга киирерин хандырар.

Силерниң районуңарның байлак руда болгаш чиг-эт курлавырлары болбаазырадып кылып турар бүдүрүлгелерге аажок чоокшулап келген болгаш ол чорук ам безин дыка улуг экономиктиг ажыкты берип турар.

Крайның бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдези тудуг индустриязының болгаш транспорттуң хөгжүлдезиниң улам-на дүрген темпилерин негеп турар болбайн-аан.

Красноярск крайның адырлар хөгжүлдезиниң комплекстиг бүдүжү бүгү чурттуң экономиказынга улуг ужур-дузалыг. Ол сорулганың парыны билдингир. Бир-тээ мен чедип келген болганымда ижин-кара чокка чугаалажып, «эки-даа» болгаш «багай-даа» талаларын, шуптузун чугаалаар херек. Бистиң бөгүнгү ужуражыышкынывысты баксырадырын күзевейн-дир мен, ынчалза-даа планда көрдүнген каш-даа объектилерни Красноярск крайда эң-не оожум темпилер-биле тудуп турарын демдеглеп каарын күзей-дир мен. Доктааткан хуусааларда оларны ажыглалга киирерин хандырбайн турар-дыр. Ол чорук Ачинскиниң нефть болбаазырадып кылыр заводунга, Сорскиниң молибден комбинадынга, Абаканның вагон кылыр заводунга, Красноярскиниң автомобиль кожугларының заводунга, комбайн заводунга хамааржыр. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, планны кайда чедир күүсетпейн турарыңар, силерге көскү болгай. Ооң-биле эптежип болбас, эштер. Ол дээш харысалга эвилел министерстволарынга-даа, крайның удуртулгазынга-даа хамааржыр.

Чөөн Сибирьниң бойдус курлавырларын интенсивтиг ажыглаары болгаш ооң экономиказын комплекстиг хөгжүдери партия, совет болгаш ажыл-агый органнарындан иштики курлавырларны үргүлчү дилеп тывары болгаш ажыглалга киирерин негеп турар дээрзин онзалап демдеглексеп каап тур мен. Бо талазы-биле чугула черни социалистиг чарыш ээлеп турар. Ол крайның географтыг девискээрин ажып эрткеш, Красноярскиден муң-муң километр ыракта турар бүдүрүлге черлерин безин хаара туда берген болгай.

Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудугжулары-биле Ленинград бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының кады ажылдажылгазының дугайын меңээ дыңнаткан чүве. Ындыг кады ажылдажылга гидроэлектростанцияның тудуун кызырар болганда Төп Комитет ол кады ажылдажылганың алыс сорулгазын чүүлдүг деп көрген болгай. Ленинградтың болгаш Красноярскиниң-даа хүлээлгелеринде ол гидроэлектростанцияның тудуун кылырда бедик шынарлыг болдурарының дугайын айыткан. Улус ажыл-агыйының эң чугула сорулгаларын күүседирде аразында холбаалыг организацияларның чогум-на ындыг аргазы эң улуг ажык-дузалыг болурун практика бадыткап көргүскен.

Капитал тудугну сайзыраңгайжыдарынче улуг кичээнгей салыр херек. Бо талазы-биле ажыглаттынмайн турар курлавырлар силерде эвээш эвес-тир. Бо талазы-биле ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлериниң дугайын база катап сагындырып каарын күзеп тур мен. Ол шиитпирлерде күштерни болгаш акша-хөреңгини беш чылдың ажыглалга киирер эң чугула тудугларынга мөөңнээрин, ажылдарның механизастаашкынының болгаш автоматизастаашкынының деңнелин бедидерин, тудугларны чиг-эт база материалдар-биле хандырарын экижидерин, кижилер-биле идей-политиктиг ажылдың деңнелин үргүлчү бедидерин көрген болгай.

Красноярскиниң ажылчы чоннары беш чылдың үшкү чылында алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседиринге бүзүрелди илередирин чөпшээреп көрүңер. Ону чедип алырының бүгү аргалары силерде бар-дыр.

Эш Л. И. Брежневтиң түңнелинде чугаалааны:

«Силерге келгенимге сеткилим дыка ханган, бүдүрүлге черлерин көргенимге, кижилерниң сагыш-сеткилинге, ажылчыннар-биле ужурашканымга сеткилим ханып, аажок сонуургадым.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннериниң байырын болгаш ажылга чедиишкиннерлиг болзун деп чаагай күзээшкиннерин силерге дамчыдарын күзеп тур мен. Сибирьниң экономика талазы-биле эң-не хөгжээн болгаш перспективтиг районнарының бирээзи—силерниң крайыңар аңаа онаашкан сорулгаларны алдарлыы-биле күүседип шыдаар дээрзинге бистер шуптувус бүзүрээр бис.

Даразында СЭКП Красноярск крайкомунуң бирги секретары П. С. Федирко чүве чугаалаан. Ооң чугаалааны болза:

Эргим Леонид Ильич. Силер чай чок ажылдыг-даа болзуңарза, бистиң крайга каар үени тып алганыңар дээш ханы өөрүп четтиришкинни крайның бүгү ажылчы чоннарының өмүнээзинден, крайның партия организациязының, ооң бүгү коммунистериниң өмүнээзинден илередирин чөпшээреп көрүңер. Силерниң кылып турарыңар бүгү талалыг ажылыңар дээш база бистиң крайга көргүзүп турарыңар практиктиг дузаңар дээш Силерге өөрүп четтирип тур бис.

Силер болза, бистиң крайның бүдүрүкчү күштериниң комплекстиг хөгжүдериниң талазы-биле 1971 чылда хүлээп алган он чыл программазының соруктуг киирикчизи болгаш организакчызы болгай силер. Ол программаның ачызында бистер үлетпүрнүң тос улуг-улуг бедиирлерин, ийи девискээр-үлетпүр комплекизин тудуп эгелээн бис: Саян болгаш ооң ийиги Канск-Ачинскиниң одалга-энергетика комплекизин тудуп эгелей берген бис.

Ол улуг ажыл-херекти боттандырып чоруткаанының түңнелинде бистер тоску беш чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлин крайга бүдүн чартык катап улгаттырар аргалыг болган бис.

Ооң соонда эш П. С. Федирко бо беш чылда крайның партия болгаш ажыл-агый организацияларының мурнунда салдынган сорулгалар дугайын чугаалаан.

Капитал тудуг талазы-биле кылыр ажыл улуг. Леонид Ильич Силер: мында чамдык чүүлдер кылдынмаанын болгаш бистерниң бүдүрүлге күчүлерин ажыглалга киирер талазы-биле хожудап турарывысты шын шүгүмчүледиңер. Эң дээре мурнакчы коллективтерниң инициативазын ёзугаар—бүдүрүлге күчүлерин хуусаазындан эрте ажыглалга киирип, шиңгээдип ап тургаш, Төрээн чуртка улам хөй продукцияны бээрин дээш шимчээшкин калбарган. Ындыг шимчээшкинниң түңнелинде 1 миллиард рубльдың немелде продукциязын алыр деп бодап турар бис. Ол бедик хүлээлгени күүседириниң бүгү аргалары крайның ажылчы чоннарында бар-даа.

Чурттуң хөгжүлдезиниң эрге-ажыктары дээш Силерниң кылып турарыңар улуг ажылыңар дээш, совет кижилерниң амыдырал деңнелин бедидериниң дугайында үргүлчү сагыш салыышкыныңар дээш Леонид Ильич, Силерге база катап өөрүп четтирдивис. Бистер ындыг сагыш салыышкынны боттарывыстың крайывыска база-ла үргүлчү көрүп турар бис.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг күүседир, бистиң партияның ТК-зының декабрь Пленумунуң айтыышкыннарын күүседир дээш бүгү чүүлдерни кылырывысты Силерге бүзүредирин чөпшээреп көрүңер, Леонид Ильич.

(СЭТА).

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ИРКУТСКИГЕ ЧОРААНЫ

Апрель 2-де Иркутскиниң чурттакчылары СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневти чылыы-биле уткааннар.

Эш Л. И. Брежнев СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов болгаш партияның Иркутск обкомунуң бирги секретары Н. В. Банников олар-биле кады ужар чүүл заводунга чораан, ооң кылып турар продукциязы-биле таныжкан.

Л. И. Брежнев биле Д. Ф. Устинов олар самолеттарны ужудуп шенээрин көргеннер.

Л. И. Брежнев заводтуң ажылчыннары-биле чугаалажып, цехтерниң амгы үениң болбаазын дериг-херекселдери-биле канчаар хандыртынганын сонуургаан. Ажыл төлевирин, ажылдааррынга таарымчалыг байдалдарның, чурттаар чер-биле хандырылганың дугайын айтырган.

Заводтуң эң тергиин фрезеровщиги, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи коммунист М. Д. Пархоменко эш Брежневке байыр чедирген.

— Эргим Леонид Ильич! Бистиң бүгү ажылчыннарның өмүнээзинден: Силерниң партия Төп Комитединде, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда кылып турарыңар улуг ажылыңар дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинни илередип, чугаалаарын күзеп тур мен. Силерниң чер кырынга быжыг тайбың дээш, делегейниң дүпкүүрүг чоруун чавырылдыраары дээш могаг чокка демисежип турарыңарга онза өөрүп четтирип турар бис. Ындыг ажылдың кайы хире бергезин бистер шуптувус ханызы-биле билир бис. Бистер ону билип, Силерниң бо талазы-биле улуг ажылыңарның чаагай үре-түңнелдерин көрүп турар бис.

Бистиң ажы-төлдеривис болгаш өг-бүлелеривис-даа дайын дугайын чүгле номнардан болгаш бистерниң чугааларывыстан билип ап турары дээш Силерге өөрүп четтирип турар бис. Оларның кырында арыг-чаагай, амыр-тайбың дээр туруп турарын көрүп турарлар.

Силерниң дээди шериг шаңналы — «Тиилелге» орден-биле шаңнатканыңарның дугайын өөрүшкүлүг сеткил ханыышкыны-биле дыңнаан бис, Леонид Ильич, ынчангаш Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери, бистер, ону улуг чоргаарал-биле уткаан бис. Бистиң бүдүрүлге черинде ажылдап турар дайынның хоочун киржикчилериниң шуптузунуң өмүнээзинден, заводтуң бүгү коллективиниң мурнундан ол төлептиг шаңнал дээш Силерге чүректиң ханызындан изиг байыр чедирерин чөпшээреп көрүңер.

Коммунистиг партияның бистерге даандырып турары төлүглүг сорулгаларны туюлунга чедир күүседиривисти эргим Леонид Ильич, Силерге, СЭКП Төп Комитединге бистер, ажылчын аңгы, бүзүредип тур бис.

Леонид Ильич М. Д. Пархоменкога чылыг сөстер дээш өөрүп четтиргеш, дайынның хоочун киржикчилеринге бодунуң сактыышкыннарының «Бичии чер» деп номун белекке берген.

Эш Л. И. Брежнев СЭКП обкомунуң бюро кежигүннери-биле чөвүлел хурал кылгаш, аңаа чүве чугаалаан. Ооң чугаалааны болза:

Бөгүн силерниң-биле силерниң областың хөгжүлдезиниң чамдык айтырыгларының дугайын ажык-биле чугаалажырын күзээп мен. Иркутск область дээрге, кайгамчыктыг гидроэнергетика курлавырларлыг болбушаан, Чөөн Сибирьниң шалыпкын хөгжүп турар районну болгай. Силерниң Ангара хемде гидроэлектростанцияларны дистиндир тудкан, оларның аразында Братскиниң болгаш Усть-Илимниң эң улуг станциялары бар. Оларның бирээзи — Братскиниңге мурнунда чораап мен. Ол меңээ дыка-ла солун болган.

Иркутск область бүгү чурттуң электри энергиязының барык 5 хуузун берип турар. Ол дугайын мээң чугаалап турарым таварылга эвес: өңнүг металлургия, целлюлоза-саазын үлетпүрү, химия дээш ышкаш, ындыг хөй энергия негеттинер бүдүрүлге черлериниң комплекстиг хөгжүдериниң энергетиктиг эки үндезини бар-дыр.

Чогум-на ооң ужурундан партияның XXV съездизиниң шиитпирлеринде Братскиниң болгаш Усть-Илимниң үлетпүр комплекстерин тургузарын кожуунда доозар сорулганы айыткан. Ооң-биле кады Усть-Илимниң комплекизин ыяш үлетпүр талазы-биле специализастаарын планнаан болгаш ол чурттуң саазын, картон болгаш ыяш химиязының өске-даа продуктулары-биле хандырылгазын экижидер ужурлуг. Чуртка ындыг продукциязының дыка негеттиинин турарын билир болгай силер.

Бо программаны боттандырып чорударынга бүгү-ле чүүлдер — ыяш-даа, суг-даа бар болгаш энергия курлавырлары база элбек-тир.

Областың партия организациязы бо талазы-биле хөй чүүлдерни кылып-даа турар. Ол эки-дир, ынчалза-даа кылыр ужурлуг чүүлдер ам-даа хөй.

Ынчалза-даа комплекстерни тургузар адырларның деңдески эвес хөгжүп турары хараадаачыг-дыр. Ол дээрге, колла четпес чүүл ышкаш-тыр. Чижээ, целлюлоза бүдүрүлгелеринге ажыглаар чиг-эттиң белеткеп, болбаазырадыры хожудап турар-дыр. Байдалды эдип алыр дээш, ол дугайын шыңгыы бодап көөр ужурлуг силер, эштер.

Силерниң областыңар эң улуг сорулгаларының бирээзин шиитпирлеп турар болгай — ол дээрге, алюминий бүдүрүп үндүрерин көвүдедири-дир. Сөөлгү чылдарда ол металл онза үнелиг апарган. Ону улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында ажыглап турар. Дыка хөй чурттарда ооң-биле сонга хоолгаларын безин кылып турар апарган. Бистер дыка хөй тудугларда оларны база ынчаар кылып ап турарывысты чугаалап каайн. Амгы үеде Иркутскиниң болгаш Братскиниң заводтарында ындыг металлды дыка хөйнү кылып үндүрүп турар. Ол улуг чедиишкин дээрзи чигезинниг чок. Ынчалза-даа бар күчүлерни долузу-биле ажыглап тургаш, алюминийни улам хөйнү кылып алырының аргалары оларда бар боор турар.

Бисте эң чугула тудугларның бирээзи — Байкал-Амур магистралының силерниң областың девискээринден эгелээни билдингир болгай. Ону бо чүс чылдың тудуу деп адаары-даа чөптүг. Бо таварылганы ажыглап алгаш, БАМ-ны шефке алган бистиң комсомолдуң дугайында чаагай сөстерни чугаалаксап тур мен. Муң-муң аныяк оолдар болгаш кыстар, ёзулуг совет патриоттар, боттарының чүректериниң ханызындан күзел-соруун ёзугаар бо тудугда чурттуң бүгү булуңнарындан чедип келгеннер. Оларның ажылдап турары-даа тергиин. Черле ынчаш: аныяктар бистерге бүгү талазы-биле дузалап турар деп чугаалаар херек. Ол дээш оларга четтирдим!

Байкал-Амур магистралы — ол болза сайзыраңгай социализм үезиниң тудуу болур, ынчангаш ол магистральды тудуп турар кижилер ам безин тудутта-даа, ол ышкаш бо крайның келир үедеги улуг бүдүрүлгелеринге херек профессияларны чедип алыр, өөренир аргалыг болур ужурлуг. Туттунуп турар магистральды

(Уламчызы 3-кү арында).

ЧОРГААРЛАНЫР БИС

Россия Федерациязының Конституциязының төлевилелин Чөөн-Хемчик районда чонга калбаа-биле таныштырып турар. Идеологтуг фронтунуң бүгү дайынчылары—агитаторлары, лекторлары, политинформаторлары, пропагандистерни, илеткелчилерни бо ажылче хаара тудкан. РСФСР-ниң чаа Үндезин Хоойлузунуң төлевилелин районнуң бүгү ажылчы чонунга таныштырып пропагандалаар талазы-биле хемчеглер дугайында айтырыгны чугаалашкаш, СЭКП райкомунуң бюрозу тускай шиитпирни хүлээп алган.

Партия райкомунуң, райкүүскомунуң аппарадының ажылдакчыларындан, районнуң «Билиг» ниитилел организациязындан тургустунган бөлүктер совхозтарда, бүдүрүлге, тудуг, транспорт, кооператив болгаш албан организация черлеринде лекцияларны, илеткелдерни номчуп, беседаларны чорудуп турар.

РСФСР-ниң чаа Конституциязының төлевилелин чугаалажырынга ажыл-ишчилер бедик көдүрлүүшкүннүг кириштпишаан, ол чугула документини изиг-биле чүүлдүгзүнүп турар.

«Сүт-Хөл» совхозтуң Суг-Аксы суурунга болган хуралга Конституция төлевилелин районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы С. К. Ондар таныштырган. Чадааның чонунуң амыдырал хандырылга комбинадының ында салбырының даараныкчызы, Сүт-Хөл кодээ Советтиң депутады Ө. М. Ондар хуралга сөс алгаш, мынча дээн:

— РСФСР-ниң Конституциязының төлевилелин изиг-биле чүүлдүгзүнүп тур мен. Бистиң Төрээн чуртувустуң болгаш ооң иштинде дең эргелиг эвилелдешкен республикаларның бирээзи— РСФСР-ниң бүгү талалыг хөгжүлдезин көргүскен ол чугула документини кижи бүрүзү ханызы-биле өөренири чугула. ССРЭ-ниң чаа Конституциязында болгаш РСФСР-ниң Конституциязының төлевилелинде херээженнерниң эр кижилер-биле дең эргелерин магадылаан. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга херээженнерниң киржилгези эр улус-биле бир дөмей дең, не болурун күш-ажыл-биле холбаштырар арганы херээженнерге берген. Бо улуг эргелерге кым чоргаарланмас боор! Ындыг турбуже, бистиң аравыста ийи-чангыс херээжен эштер күш-ажылга ак сеткилдии-биле кириштпес, арагалаар, хөй-ниитиниң корум-чурумун хүндүлевес, уругларының кижизидилгезинче сагыш салбас кижилер бар. Олар-биле кижизидилгелиг ажылды күштелдирери чугула.

Башкы Ч. Ондар, машина-трактор мастерскайында каңнакчы Б. Сат, кодээ Совет күүскомунуң даргазы В. Тойлут-оол болгаш өскелер-даа саналынга төлевилелди чүүлдүгзүнгенин илергейлээн.

Совхозтуң Кара-Чыраа сүт-бараан фермазынга болган хуралга бызаа ажаакчызы Р. Монгуш сөс алгаш:

— Төлевилелдиң 33-кү чүүлүнде **«РСФСР-де херээжен болгаш эр кижилер дең эргелиг»** дээн. Бистер, херээженнер онаашкан ажылывысты ак сеткилдиг, эр кижилер-биле дөмей кылып турар бис. Мен эжим Лөра Ондар-биле 71 бызааны алды кезек түрүшта (төрүттүнген үелериниң аайы-биле) ажаап, чемгерилгезин экижидип турар бис. Хонук бүрүзүнде бир башка онааштыр оларның өртумак немелде деңзизи 500 грамм ажып турар. Төлевилелдиң эге болгаш чүүл бүрүзүн изиг-биле чүүлдүгзээнмушаан, улам сорукккур ажылдаарымны илергейледим—деп чугаалаан.

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн СБФ-зиниң коллективи РСФСР-ниң чаа Конституциязының төлевилелин бедик көдүрлүүшкүннүг таныышкан, документини изиг-биле деткивишаан, ону ханызы-биле өөренирин шиитпирлээн.

Аныяк саавчы Н. Куулар төлевилелди таныышкаш, улам сорук кирип, бодунда бижыглаан 23 инектериниң бирээзинден-не 2300 кг сүт саарын хүлээнген. Ферма коллективи совхозтуң бирги кварталда күрүнеге 70 тонна сүт садар планын ийи чартык айда ажыр күүседирин хандыргаш, кварталдың топчузунге чедир 20 тонналадан эвээш эвес сүттү пландан ажыр садарын хүлээнгеш, ажылдап турар. Бүдүрүп турар сүдүнүң шынары экижип, бирги болгаш ийиги сорттуң сүдүн дужаап, үскүрү 4 хуу боол турар.

Ферманың ишчилери партия болгаш чазактың кижиниң чаагай чоруу, оон чырыткылыг келир үези дээш ада сагыш салыышкынынга харыы кылдыр улам күженишкиннииг ажылдаарын илергейлээн.

Чадааның үлетпүр комбинадының чугай цехиниң ажылчыннары Конституция төлевилелин таныышкаш, ону бир ак-сеткилдиг чүүлдүгзүнген.

Пенсионер М. Комбуюн чугаалааны болза:

— РСФСР-ниң Конституциязының төлевилелиниң 38, 39, 40, 41, 42 чүүлдеринде хамаатыларның ажылдаар, дыштаныр, кадыкын камгалаар, назылап кырганда, аараанда, ажыл кылыр арга-шинээзин шуут азы шала чидиргенде, азырадыкчызын оскунганда материалдыг хандырылга алыр, чурттаалга бажыңнары алыр эргелерин магадылап бижыглаан. Алдын Хоойлунуң төлевилелин чүүлдүгзүнмушаан, 68 харлазымза-даа, чонга ачы-дуза чедирерингге улуг-хуумну ам-даа киирер мен. Бо чылын 200 огнуң хаваларын, ынааларын чазааш үлетпүр комбинадынга дужаар мен. Бирги кварталда 10 ог ыяжын чазаарын хүлээнгеш, 16-ны кылдым.

Цехтиң ажыл-ишчилери бо чылын 1000 тонна чугай белеткээр хүлээлгелиг. Бирги кварталда 230 тонна чугайны белеткээр дээш ажылдап турар.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корр.

РСФСР-НИҢ КОНСТИТУЦИЯЗЫНЫҢ ТӨЛЕВИЛЕЛИН ЧУГААЛАЖЫП ТУР БИС

БЕДИК ХАРЫЫСАЛГА-БИЛЕ

РСФСР-ниң Үндезин Хоойлузунуң төлевилелин бедик көдүрлүүшкүн-биле чугаалажыры «Тыва кобальт» комбинаттың цех, бригада аайы-биле эрткен.

Комбинаттың улуг участоктарының бирээзи — чурттаалга-коммунал ажыл-агый килдизиниң ажыл-ишчилери боттарының хуралынга чыглып келген. Үндезин Хоойлунуң төлевилелин ында партия эге организациязының секретары В. Г. Ткачев чыылганнарга номчуп таныштырган. Партияның болгаш чазактың кижиниң чаагай чоруу дээш сагыш салып турарынга өөрүп четтиргенин хуралга чүве чугаалаан эштер илергейлеп, төлевилелди чүүлдүгзүнүп, оон амыдыралга боттаныгазы дээш ажылдаарын хүлээнген.

Төлевилелде РСФСР-ниң хамаатыларының кол эргелери, хосталгалары болгаш хүлээлгелери деп алдыгы эгениң 37—67 чүүлдерин номчуп олурарга кижиниң өөрүшкү, чоргааралы хайнып кээр-дир. Биске тывыскан ол улуг эргелерни чөп ажыглавышаан, чоннуң байлаан көвүдедир дээш бедик харыысалга-биле ажылдаары — кол хүлээлгевис деп билип турар бис.

Д. ОНДАР.
Хову-Аксы суур.

АЖЫЛ-ХЕРЕК-БИЛЕ БАЙЛАК

Ол хүн «Заветы Ильича» колхозтуң малчыннары саавчы Нина Ткаченко-биле ужурашканнар. Мурнакчы школаның дыңнакчылары эрткен чылын инек бүрүзүнден 5,5 муң килограмм сүт саап алган эжиниң ажылының аргалы-биле сонуургалдыг таныышканнар. Ол болза Хабаровск крайга дыка бедик көргүзүг болур. Мурнакчының чугаазын экономистер болгаш зоотехниктер немей тайылбырлааннар.

Мергежилдиг чорукнуң кичээли ферманың кызыл-булуңунга болган. Малчыннар аңаа чыглырынга ынактар. Ол булуң клуб-даа, школа-даа болу берген. Зоотехник Н. Логинованың удуртуп турары, ол кызыл-булуңнуң ажылын крайга болган чөрүлдээниң түңнелдери-биле эң дээрелерниң бирээзи деп санаан.

Кежээки үени улуг ажыктыг кылдыр ажыглап турар. Аңаа эртем-документалдыг чаа фильмнерни азы кодээ ажыл-агый темазынга телевидение дамчыдылгазын көрүп болур. Чурттуң амыдыралында база даштыкыда чугула болуушкуннарның дугайында беседаларны активчилер үргүлчү чорудуп турар. Мал ажылынга бедик түңнелдерни чедип алыр дээш социалистиг чарыштың дээштиг болурунуң дугайында кол сагыш салып турар. Мурнакчы дуржулганың школазынга ээлчеглиг кичээлди колхозта эң дээре дагдыныкчы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Покатило чорудар.

В. ПОЖИДАЕВ,
СЭТА-ның корр.
Вялгейн суур,
Хабаровск край.

БОГАЧЁВТАР—ТУДУГЖУЛАР

Тайга хема Циркульду кежир көвүрүгнүң баштайгы чагылының бажын Г. Богачевтуң бригадазы хуусаадан бир ай мурнай салган.

Коллективи каш-ла ай бурунгаар баштай берген Геннадий Богачев баштайгы шыңгыы шылгалданы чедиишкинниг тудуп эрткен. Бригаданы ол адазындан салгап алган: үр үениң дургузунда ооң адазы, мергежилдиг көвүрүг тудугжузу Сергей Федорович Богачев бригаданы удуртуп келген. Ол ам пенсияже үнген. Ону солуурy аңаа эвес херек. Ол хоочун тудугжу Поволжьениң, Сибирьниң, Ыраккы Чөөн чүктүң хемнерин кежир хөй көвүрүглерни туткан.

Пенсияже үнүп тура, эстафетаны ол чүгле Геннадийге эвес, харын Волгадан чедип келген ийи бичии оолдарынга база дамчыдып берген. Амгы үеде ол өг-бүлениң бригадазы БАМ-ның таварып кежер хемнериниң бирээзи — Циркульда ажылдай берген. 200 метр калбак ол хемниң кежиин нарын кежиглерниң бирээзи кылдыр санаан. Чер адааның суглары, шамчып турар элезиннер шаптык болган. Оларның-биле демиселге тудугжуларның эвилелчизи черни доңурупкан соок болган. Ынчангаш бригада оңгар черни час дүжериниң мурнунда казып алырынче далашкан.

Бо хүннерде БАМ-че, Геннадийниң бригадазынче, Сергей Федорович ээп келген. Хоочун тудугжу бажыңынга олуруп шыдаваан. Аныяктарга бодунуң дуржулгазын дамчыдып бээри-биле ол ээп келген.

Л. КУШНАРЕНКО,
СЭТА-ның корр.
БАМ-ның чөөн участогу.

ЭКИИ, МОГДЫ!

МОГДЫ. (БАМ-ның чөөн участогу). Баштайгы ажылчын поезд Байкал-Амур магистралының чөөн участогунда чугула тудуг болур Могды станцияда чедип келген. Келир үениң Ургал хоорайындан Амурда-Комсомольскиге чедир тудуг кылып чоруур тудугжуларның кол баазазын аңаа тургузар. Бо хүннерге чедир ындыг бааза ажылдың кол боол турар черинден 15 километр черге турган. Ынчангаш көвүрүг болгаш орук тудугжуларынга материалдарны болгаш дериг-херекселдерни автомашиналарга сөөртүп эккеп турган. Ам чүъктерни чүгле демир-орук-биле сөөртүр. Ол чорук чазын орук баксырааарының үезинде онза чугула.

Оруктуң чөөн участогунда тудугжуларның кол орукка чүс ажыг-ла километр рельстер салыры арткан. Сөөлгү «мөңгүн» кадагны олар хуусаадан бир чыл мурнай кадаар деп шиитпирлээннер. Оңу баштайгы орук тудугжуларының социалистиг хүлээлгелеринде көрген.

Ю. ВДОВИН,
СЭТА-ның корр.

Апрель 22—Бүгү-эвилелдиң

коммунистиг субботник хүнү

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Фронтуже чоруур эшелоннарга үш паровозту септеп бээр дээш Москва-Сортировочная дээр паровоз депозунуң 15 ажылчыны 1919 чылдың апрель 12-де суббота хүнүнде ажыл соонда мастерскаяларында артып каап турарда, олар күш-ажылчы эрес-маадыр чорукту кылып турарының дугайын, оларның эгелээшкинин төөгүге кире бээр деп чүвени бодавайн-даа турган чыгы боор. Чуртка паровозтар херек деп чүвени олар харын эки билир турганнар. Демир-оруукчуларның ол эгелээшкинин Владимир Ильич Ленин **күш-ажылды чаа ёзу-биле көөрүнүң өзүмнери** деп адаан. «Улуг эгелээшкин» деп калбак сурагжыг чүүлүнге субботниктер «**...күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн хөгжүдеринге, күш-ажылчы чаа сагылга-чурумче шилчииринге, ажыл-агыйның болгаш амыдыралдың социалистиг негелделериниң чогаадыкчы ёзулуг болурунга ажылчыннарның медерелдиг болгаш эки турачы эгелээшкинин бистерге көргүзүп турар-дыр»** деп онзалап демдеглээн.

Москвачы демир-оруукчуларның инициативазы бүгү чуртка дүргени-биле нептерей берген. Чыл эрткенде, 1920 чылдың Май бирде, Бүгү-россияның субботниигинге 15 миллион кижи киришкен. **Москва Кремлиниң девискээринге ажылдарга ооң албан-хаакчылары, ажылчыннары болгаш солдаттары-биле кады Владимир Ильич киришкен.**

Чоннуң инициативазындан төрүттүнген күш-ажылчы байырлал календарьларда кирбейн турар. Ынчалза-даа Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнге алдар болдурган апрель субботазының хүннеринде чурттуң бүгү чогуур назылыг чону субботникче ажылдап үнери патриотчу чаагай чаңчыл болу берген.

Москвага коммунистиг субботник чаңчыл ёзутаар Москва-Сортировочная депозунга эгелээр. Аңаа демир-оруукчулар, студентилер, профессионал-техниктиг училищелерниң суртуулдары чыглыр. 1919 чылдың чазынында септеттинген үш паровозтуң бирээзи—маадырлыг ОВ-7024 паровозту депонуң улуг шөлүнге үндүрүп келир. Аңаа хүннерде ол паровоз электровозтар септээр цехте хүндүлүг черде турар болгаш амгы үениң ажок улуг локомотивтери-биле кожа турда көөрге, ынаарак паровоз ышкаш кылдыр сагындырар. Ынчалза-даа «кызыл суббота» хүнүнде ону кызыл чайт кылдыр болгал часкы чечектер-биле шимеп турда көөрге, ол паровоз ажок улгадып келген ышкаш кылдыр билдинер.

Чурттуң бүгү бүдүрүлгелеринде, хоорайларында болгаш суурларында, колхозтарында болгаш совхозтарында коммунистиг субботниктерге белеткел бо хүннерде улам хайнышкынныг, шимчээчелиг чоруп турар.

— Ол хүн бүдүрүлгеге кайгамчык байырлал шинчилиг, чараш көрүштүг белгүлээры чүректи өөртүп келир—деп, Москваның хевис кылыр бүдүрүлге каттыжыышкынының аргыкчызы, Күш-ажылдың Кызыл Тук ордениниң эдилекчизи Марина Живора чугаалап орар.—Хевистерниң чидиг өңнеринге бистиң аржыылдарывыстың кызыл өңү немежи бээр. Коммунистиг субботник хүнүнде кызыл аржыылдарлыг ажылдаар ындыг чаңчылдыг бис.

Ынчангаш кижилерниң бүдүрүлгелер цехтеринге, колхозтар шөлдеринге, төрээн хоорайының чаагайжыдылгазынга—каяа-даа ажылдап турганындан хамаарылга чокка, кижи бүрүзү ол хүн хөй болгаш эки кылдыр кылырын күзээр. Эрткен чылын субботникке 144 миллион чыгам кижи киришкен. Ол хүн үлетпүр 769 миллион рубльдиң продукциязын бүдүрүп үндүрген. 160 миллион рубльди ажылдаан болгаш оңгу беш чылдың фондузунче шилчиткен.

Ол харын субботниктиң бүгү киржикчилериниң «коллективтиг орулгазы-дыр». РСФСР-де, Узбекистанда, Белоруссияда, Азербайджанда болгаш эвилелдешкен өске-даа республикаларда 50 чыгам божудулга бажыңнарын «кызыл субботаларның» акша-хөреңгилери-биле тудуп турар болгаш азы тудуп доозупкан. Совет Эвилелиниң дыка хөй хоорайларында ол хөреңгиниң күсели-биле пионерлер ордуларын ажыдарынга белеткеп турар.

Ыраккы Чөөн чүкте Уссури хемниң эриинде пионер лагерин Сибирьниң, Ыраккы Чөөн чүктүң болгаш Кыдыкы Соңгу чүктүң уругларынга база ол-ла хөреңги-биле кидин тудуп турар. Москвага Аныяктар ордузун тударынга, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннарынга эмнелгелерни база поликлиникаларны тударынга, назылап-кырааннарның чаагайжыды туттунган бажыңнарының четкизин калбартырынга болгаш ол ниитилиг өске-даа чүүлдерин кылырынга ол-ла хөреңгиден дыка хөй түңну берген.

Субботниктер фондузундан 97 миллион рубльди уруглар садтарын болгаш яслилерни тударынга, 124,3 миллион рубльди онкология диспансерлерин болгаш салбырларын, эмнелгелерни, божудулга бажыңнарын тударынга база бээр деп турар.

Ол бүгү чурагайлар болгаш фактылар чаңгыс чүүлдүң дугайын херечилеп турар. Субботниктерге ажылдааның түңнелдерин совет өг-бүле бүрүзү кандыг-бир хевирге тодаргай биле бээр. Ынчангаш чаа «кызыл суббота» бүрүзү—чурттуң экономиказын хөгжүдеринге, Совет күрүнениң сагып турары: «Бүгү чүвени кижиге, кижиниң чаагай чоруунга!» деп бурунгу принципти боттандырарынга салыышкын болур.

Александр ВОЛКОВ,
ИМА-ның корреспондентизи.

Депутаттың БУЛУҢУ

КОМИССИЯНЫҢ АЖЫЛЫ

Бии-Хем районнуң Туран хоорай Советиниң чанында сес доктаамал комиссия ажылдап турар. Мээң удуртуп турарым культура, спорт болгаш улус өөредилгезиниң талазы-биле доктаамал комиссия хоорайның болгаш ооң чоок кавызында черлерниң школаларының, ажылчын аныяктарның кежээки школазының, школа назыны четпээн уруглар албан черлериниң, культура одагларының ажылын хынап, оларның ажыл-чорудулгазында бар четпестерни илередир болгаш ону чайладырының талазы-биле чогуур хемчеглерни ап чорудуп турар. Комиссияның ажылында чеди депутат киржип турар.

Эрткен чылын болуп эрткен чыыштың соонда, комиссияның бирги организастыг хуралын эрттирип, аңаа Советтерниң доктаамал комиссияларының ажылынга депутаттарның киржилгезин чугаалажып, комиссияның кежигүннериниң ортузунга даалгаларны хуваагаан. Кежигүн бүрүзү тодаргай даалгалыг. Ооң күүселдезин дээш депутаттарның харыысалгазы сөөлгү чылдарда кескүзү-биле бедээн. Комиссияның даргазы кижиниң, мээң хүн бүрү ажылым кандыгыл? Чүнү-даа мурнай—организастыг ажылдар меңээ онаажыр. Тодаргайлаарга, комиссияның ажыл-чорудулгазын организастаар болгаш утпан башкарар, ажыл планының төлевилелин белеткээр, пландарның күүселдезин хынаар, комиссияның хуралдарын чыыр болгаш эрттирер дээш-ле баар. Советтиң күүскомунуң хуралдарынга болгаш сессияларга сайгарары-биле комиссияның киирер деп көрген айтырыгларны белеткээри база меңээ хамаарыжыр.

Доктаамал комиссияның ажылынга хөй-ниитиниң калбаа-биле киириштирип турар бис. Шак ындыг демниг чорук-биле эрткен чыышта Советтиң мурнунда тургустунган ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң сорулгаларын шиитпирлээринге идепкейлиг киржип, элээн боттуг ажылдарны кылдывыс. Ажыл планын кварталдап тургузуп турар бис. План элээн каш кезектеп тургустунар. Ында кайы албан организацияның ажылын кандыг сорулгалыг хынаарын болгаш кайы албан организацияның азы бүдүрүлгениң удуртукчузу комиссияның хуралынга кажан, кандыг айтырыг-биле дыңнадыг кылырын тодаргай айыткан. Аңаа Советтиң күүскомунга болгаш сессияларга сайгарып көөрү-биле киирер айтырыгларывысты база айтып турар бис.

Каш тодаргай чижекке планывыстың күүселдезин канчаар чорудуп турарывысты көргүзейн. Хоорай Советиниң девискээринде ажылдап турар аныяк оолдар, кыстарның — ажылчын аныяктарның кежээки школазынче хаара туттунганының талазы-биле хыналданы эрткен чылын чорудкан. Комиссияның кежигүннери тодаргай даалгаларны алгаш, тус-тус хыналдаларны кылган. Ооң түңнелин комиссияның хуралынга чугаалашкан болгаш аныяктарның өөредилгезинче кошкак кичээнгей салып турар черлерниң удуртукчуларының ол талазы-биле илеткелдерин комиссияның хуралынга дыңнаан. № 957 КМК-да, Бии-Хем райпозунда, район эмнелгезинде бо айтырыгның багай тургустунганын илерээн. Комиссияның хуралынга ол коллективтерниң удуртукчуларының дыңнадыгларын алган соонда, ук айтырыг ам чогумчалыг шиитпирлеттинип турар. Хоорай Советиниң күүскомунга «Советтиң девискээринде школа назыны четпээн уруглар албан черлериниң ажылының дугайында» айтырыгны белеткеп киирдивис. Ооң-биле чергелештир «Туран хоорайның херээженнер чөвүлелиниң ажылының дугайында» айтырыгны база комиссия белеткээш, күүскомга киирген. Хоорайның харылзаа бөлдиринде, № 957 КМК-да, районнуң амыдырал хандырылга комбинадында ажылдап турар херээженнерниң күш-ажылын, дыштанылгазын канчаар организастап турарын хынааш, ол талазы-биле бар четпестерни илередип, ону чайладырының хемчеглерин ажылдап кылган.

Бүдүрүлге, албан черлериниң удуртукчуларының болгаш ында хөй-ниити организацияларының школаларда ада-ие комитеттериниң ажылынга киржилгезин, дузазын доктаамал хынап турар. Ол ажыл багай эвес түңнелдерге чедирген. Бүдүрүлге черлеринде школа талазы-биле харылап турар бөлүктер суббота хүннеринде школаларга барып, боттарының ажылдакчыларының, ажылчыннарының уругларының өөредилгезин, сагылга-чуруму-биле таныжып, хынап турары чаңчыл апарган. Ол ажылдың түңнелдерин комиссияның хуралдарынга доктаамал чугаалажып турар бис. Бо чорук школаларда ада-ие комитеттери-биле бүдүрүлге, албан организация черлериниң харылзаазын быжыктырган.

Мен маңаа чижек кылдыр комиссияның кылып чорудуп турар ажылдарының чамдызын киирдим. Бистиң комиссия планын тургускаш, ооң күүселдезин дээш чүткүлдүг ажылдап турар. Хоорайда улус өөредилгезиниң, культура черлериниң ажылын экижидеринче угланган айтырыгларны комиссия хуралдарынга чугаалажып, ол талазы-биле боттуг ажылдарны кылып чорудуп турар.

Комиссияның ажылынга идепкейлиг киржип, хүлээлгеп даалгазын ак сеткилдиг күүседип турар депутаттар хөй. Ындыгларга М. Д. Комбуй, М. С. Хелин-оол, М. Г. Степанова, А. М. Кунаев оларны болгаш өскелерни-даа хамааржыштырып болур. Комиссия бодунуң ажылын элээн идепкейжидип, Советтиң мурнунда турар сорулгаларны күүседиринге биче эвес улуг хуузун киириштирип турар.

С. ПОНАЧЕВА,
доктаамал комиссияның даргазы.

●

«Тыва кодээ тудуг» трестиң Туранда ыяш ажылдап кылыр пунктузунда Н. П. Краева хүндүлүг кижилерниң бирээзи. Нина Петровна ыяш ажылдап кылыр нарын станокту беш салаазы дег эки билир, бүдүрүлгениң ай, квартал, чыл пландарын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Бии-Хем районда Нина Петровнаны билбес кижи ховар. Чүге дээрге ол Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады, соңгукчулар ооң хүлээп алыышкынынга янзы-бүрү айтырыглар ужурунда үргүлчү кирип турар болгаш Н. П. Краеваны эки таныыр.

ЧУРУКТА: Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады, Туранда ыяш ажылдап кылыр пунктунуң станок ажылчыны Нина Петровна Краева.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу.

●

ЧОНУНГА ХҮНДҮТКЕЛДИГ

1968 чылдың эгези. Ынчан Булуң-Терек суурнуң чурттакчы чонунга солун, сеткүүл тарадып чедирери-биле аныяк кыс почтачылап ажылдап эгелээн. Солун, сеткүүл, янзы-бүрү журналдар доллдур суккан сумказын эгин ажыр чүктээн уруг хүннүң-не суурнуң өреге бүрүзүн чаңгыстап кезип, чаа келген почтаны өй-шаанда тарадып чедирип турар апарган. Ол кыстың адын Чолдак-оол Бегзи дээр. Ооң күш-ажылче баштайгы базымы Булуң-Терек суурга шак ынчаар эгелээн.

Кижиниң тура-соруу, бүдүжү күш-ажылга илереттинер болгай. Үр-даа үе эртпээн. Ч. Бегзи кызымак ажылы-биле суурнуң чурттакчыларының хүндүткелин чаалап алган. Кады ажылдап, чурттап турар эш-өөрүнүң мактал, хүндүткелин чедип алыры аңаа-ла бир чүве эвес дээрзин ол кончуг эки билир. Аныяк кыс аңаа сорук кирип, ажылынга кызымаа дам барган.

Почтачы кижиниң ажылы өске мергежилдиг кижилерниң ажылы-биле дөмей, берге-даа, чонунга хүндүткелдиг-даа. Ол — чоннуң күзенчиг аалчызы. Ындыг болбас арга чок, почтачы чаа келген солун, сеткүүлдү, чагаа, телеграммаларны сумказын доллдур суккаш, кудумчу аайы-биле бажыңнарны далаш кезип базыптар, бажың бүрүзү ону хүндүткел-биле хүлээп албышаан, четтиргенин ыяап-ла илередир. Ч. Бегзи аңаа ажылдап келген чылдарында суурнуң чурттакчыларының четтиргенин илереткен сөстерин чеже катап дыңнаваан дээр. Булуң-Терек — районда хөй чурттакчылыг суурларның бирээзи. Ооң кудумчуларын кезип, солун-сеткүүл доллдур суккан сумканы эгин ажыр чүктеп алгаш, бажың бүрүзүнге чаңгыстап чедери, ылангыя херээжен кижиге берге болбайн аан. Ындыг болза-даа ажылынга бердинген кыс аңаа бергезинмейн, ак сеткилдиг ажылдап келген. Ч. Бегзиниң Булуң-Терек суурга почтачылап ажылдааныдан бээр хөй-даа эвес үе эрткен. Бо үениң иштинде ол кызымак ажылы-биле чаңгыс чер чурттугларының хүндүткелин чедип алган. 1970 чылда Чолдак-оол Бегзиге Кызыл-Дагның харылзаа салбырының эргелекчизинге ажылдаарын дааскан. Ооң бээр элээн үе эрткен. Ооң удуртканы харылзаа салбыры суурнуң чурттакчы чонунуң почта, харылзаа-биле хандырылгазын экижидер дээш кызымак ажылдап келген. Ырак-узак коданнарга, ферма тептеринге почта чедирилгезин ында эки тургустунган. Кодээниң ажыл-ишчилери солун, журналдарны чогуур өй-шаанда озал чокка ап, номчуп турар.

Ч. Бегзи бодунуң ажылындан аңгыда, суурнуң хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турар. Кады ажылдап турар эш-өөрү аңаа улуг бүзүрелди илередип, эрткен чылын болуп эрткен чыышта ону Кызыл-Даг кодээ Советиниң депутадынга соңгаан. Депутат чоннуң изиг бүзүрелин шынзыдар сорулгазын база ак сеткилдиг күүседип турар. Округунуң соңгукчулары-биле быжыг харылзаазы депутат тудуп турар болгаш оларның күзел-соруун ажыл-иште боттандырар дээш кызымак ажылдап турар.

А. ДАРЖАЙ.

СОВЕТТИҢ СЕССИЯЗЫНГА ДЕПУТАТТЫҢ КИРЖИЛГЕЗИ

Аныяк депутатка сүме

Совет — чоннуң соңгуткан бүрүн эргелиг төлээлекчилеринден тургустунган, күрүне эрге-чагыргазының коллегиалдыг органы болур болгаш ооң ажылының чедиишкини депутат бүрүзүнүң идепкейинден хамааржыр. Советтерниң ажылының организастыг, эрге-хүлээлге хевириниң үндезини сессиялар болур. Советтерниң сессияларын Хоойлуда доктааткан хуусааларда чыылдырар. Депутат Советтиң сессия бүрүзүнге олуржур болгаш ооң ажылынга идепкейлиг киржир, сессияга киирер айтырыгларны хынамчалыг, бүгү талалыг белеткээринге дузалажыр, оларны чугаалажырынга идепкейлиг киржир, шын, үндезинниг шиитпирлерни хүлээп алырынга дузалаар ужурлуг.

Советтиң сессиязын чыылдырар дугайында дыңнадышкынны алгаш, бодунуң эгелээшкини азы Советтиң доктаамал комиссиязының болгаш күүсекчи комитеттиң-даа даалгазы-биле, сессияга чугаалажыр айтырыгларны өөренип, материалдарны белеткеп киирптер. Сессия мурнунда бодунуң соңгукчулары-биле ужурашкаш, Советке оларның күзээшкиннерин болгаш саналдарын илередир, өөренип көөр, чер-черлерде херектиң байдалы-биле таныжар ужурлуг. Ол чорук Советтиң хүлээп алыр шиитпиринге тодаргай саналдарны киирер арганы бээр.

Материалдар белеткээринге база Советтиң сессиязынга киришпишаан, депутат партияның болгаш күрүнениң директиваларын, улус ажыл-агыйының пландарын күүседир, ажылчы чоннарның амыдырал байдалын экижидер талазы-биле сорулгаларны Советтиң чедиишкинниг боттандырарынга дузалап турары ол болур. Советтерниң сессияларының ажылынга идепкейлиг киржири — депутаттар боттарының эргелерин болгаш хүлээлгелерин боттандырарының кол чугула чүүлдериниң бирээзи.

Советтиң сессиязынга депутат чүгле кандыг-бир чөптүг чылдагаан-биле (аараан, командировка чораан болгаш өске-даа ындыг таварылгада) келбейн барып болур. Шак ындыг чылдагааннар турупелве, депутат ол дугайын, аргалыг-ла болза, сессия ажыттынгыже чедир чер-чер Советиниң күүскомунга дыңнадыр. Сессиядан депутаттың чорууруи чүгле Совет боду чөпшээрээр.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ИРКУТСКИГЕ ЧОРААНЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

дургаар бойдустуң ховар байлаан ажыглаарынга белеткевир болгаш ону ажыглап эгелээр ужурлуг.

Тудугнуң районнарынга амыдыралга эки байдалдарны тургузар, чуртталга бажыңнарын, клубтарны, школаларны тударынга улуг кичээнгейни үндүрер херек болгаш ону чогуур хемчээлге база климат байдалдарын барымдаалап тургаш чогуур техниктиг деңнелге кылыр ужурлуг. Ол болза ханы партийжи сорулга болур болгаш ону БАМ-ның оруунуң таварып эртип турары бүгү крайларның база областарның партия организациялары амгы үе-чадада шиитпирлээр ужурлуг.

База бир чүүл дугайын чугаалаксадым. Силерниң облазыңар индустриалдыг-даа болза, кодээ ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң элээн кудуку темпилери-биле эптежип болбас. Беш чылдың ийи чылының дургузунда областа ногаа, сүт, эът, чуургалар бүдүрүлгези элээн өскен. Ынчалза-даа силер бодуңар безин ол ам-даа четпес деп санап турар-дыр силер. Үлетпүр районнары кодээ ажыл-агый баазалыг болур ужурлуг болгаш бодун мал ажылының продуктулары-биле база ногаалар-биле хандыртынган турар ужурлуг. Чижээлээрге, чаа ногаалар-биле магазиннер бүдүн чыл дургузунда хандыртынган турар кылдыр ажыл-херекти ынчаар организастаар херек.

Ону кылып болбас бе? Ону кылып болур, ону чижээлээрге мурнуу чүктен азы өске областардан сөөртпейн кылыр херек. Ындыг сөөртүлгелер чарыгдалдар болдурар херек-[illegible] ооң-биле кады ону ажыл-ишчи ёзу-биле кылбас болза, садыг четкизинге ногаа аймаа үзүктелир, ол чорук чурттакчы чоннуң чөптүг таарзынмас чоруун болдурар.

Силерниң билир чүүлдериңерниң дугайын чугаалап турбоор мен, эштер, ынчалза-даа катаптаашкын өөредиглениң иези болур болгай. Бир эвес мен ТК-ның болгаш чазактың өмүнээзинден чугаалап турар болганымда, чурттакчы чонну боттарыңарның бүдүрген эът-биле, сүт-биле, чуургалар-биле, ногаалар-биле хандыра[illegible]ның айтырыгларын шиитпирлээринге бүгү кичээнгейбиле хамааржыр ужурлуг силер. Амгы үеде ногааларны теплицаларга пленка адаанга бүдүн чыл дургузунда өстүрерин өөренип алган. Ооң эки чижээ болза «Московский» совхоз болур. Москваны чаа ногаалар-биле ол хандырып турар. Силер база ону кылып болур силер.

База бир айтырыг дугайын медээ илеткээн. Силерниң облазыңарда планнарны чедир күүсетпейн турар бүдүрүлгелерниң саны хөй. А план деп чүл, эштер? Ол болза партияның экономиктиг политиказын боттандырып чорударының кол чепсээ болур. Бистиң бүгү аргаларывысты барымдаалап көрүп тургаш, Москвада, республикаларда болгаш областарда муң-муң кижилер күрүне планын бот-боттары харылзажып тура, ажылдап кылып турар. Бир эвес план хүлээп алдынган болза, ону чугаа чокка күүседир ужурлуг. Дең-дески, тура дүшпейн, ажылдап өөренип алыр ужурлуг бис. Ол чорук партия организация бүрүзүнүң, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының кол угланыышкыны болур ужурлуг. Тура дүшпейн ажылдаар дугайын чугаалап тура, мен кижээдикчи ажылды база бодап турар мен. Чамдыкта ажылчыннар-биле, бригадабиле сеткилдиң ханызындан чугаалажыр, ажыл-херекти практикага организастап чорударынга дузалаар херек.

Бистиң ажылчын аңгывыска бодунуң бүдүрүлгезиниң ажыл-херээнге ээ болуп хамааржыры, чогаадыкчы эгелекчи санал, бүгү улустуң байлаан көвүдедир деп күзел шынар болган. Бо бүгү чорук социалистиг чарышта, чогаадыкчы эгелекчи саналдарда тодаргайы-биле илереттинген. Чарыш бисте дээштиг болу берген. Чүгле чаңгыс бүдүрүлгениң иштинде эвес, харын бир хоорайның заводу өске хоорайларның заводтары-биле чаржып турар болгаш оон-даа өске. Ол чоруктуң эргежок чугулазын болгаш шынның амыдырал боду бадыткаан.

Областың экономиктиг хөгжүлдезинге хөй чүүлдерни кылып турар Иркутскиниң партия организациязы салдынган сорулгаларны чедиишкиннер-биле күүседир дээрзинге бүзүреди илередикседим.

Силерге болгаш областың ажылчы чоннарынга күш-ажылчы улуг чедиишкиннерни күзеп каарын чөпшээреп көрүңер.

Чөвүлел хуралга эш Н. В. Банников чүве чугаалаан. Оларның ажылынга ханы анализ дээш, областың партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларының ажыл-чорудулгазын экижидеринге идиг болур үнелиг саналдар база шүгүмчүлекчи сүмелер дээш Л. И. Брежневке чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинни олурушканнарның өмүнээзинден ол илереткен.

Областың экономиктиг хөгжүлдезиниң дугайын, үлетпүр комплекстерни тургузар талазы-биле областың партия организациязының ажылының дугайын, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин концентрастаарының ажылдап кылдынган программазының дугайын болгаш ону боттандырып турарының дугайын, бар четпестерни чайладырынче угланган хемчеглерниң дугайын партия обкомунуң бирги секретары делгеренгейи-биле чугаалаан.

Областың девискээринде Байкал-Амур магистралының тудуунуң талазы-биле салдынган онаалдаларны тургускан хуусаазындан бир чыл мурнай күүседирин ол дыңнаткан.

Бодуңарның чедип келгеннер-биле Силер, Леонид Ильич, биске чаа идигни, энергияның чаа немелдезин бердиңер деп Н. В. Банников чугаалаан. Партияның XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлериниң чедиишкиниг күүседир дээш, Силерниң биске ам чаа чугаалаан сүмелериңерни болгаш саналдарыңарны амыдыралга чедиишкиниг боттандырып чорудар дээш сибиряктар боттарындан хамааржыр бүгү чүүлдерни кылыр дээрзин харыысалгалыбиле медеглеп тур мен.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ШИИТПИРЛИГ НЕГЕЛДЕЛЕР

● ФЕРГАНА. Нейтроннуг бомба турбас ужурлуг деп чазгай күзелдиг бүгү кижилер медеглеп турар. Бистер, совет эмчилер, эң-не гуманныг мергежилдиң төлээлекчилери бис, ынчангаш нейтроннуг бомбаны бүдүрбес дугайында бүгү делегейниң кижилериниң кыйгырыынга үнүвүстү кадып, массалыг узуткаашкынның чепсээн бүдүрбезин негеп тур бис. Америк дайынзырактарның айыылдыг планын болдурбас.

Совет кижилер тайбың тургузукчу күш-ажылда хаара туттунган, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш ажылдап турар. Бистиң улузувус Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынче угландырган тайбынга ынакшылдыг даштыкы политиказын чаңгыс үн-биле чүүлдүгзүнүп, деткип турар. Ол политика чүгле совет улустуң эвес, харын бүгү кижи төрелгетенниң эрге-ажыктарынга болгаш салым-чолунга харыылап турар.

Т. ЕФРЕМОВА,
Узбек ССР-ниң алдарлыг эмчизи.

● МОСКВА. Бүгү-ле дириг амытаннарны узуткаарының планын тургузуп турар кижилер-биле канчап эптежир бис. Америк милитаристер нейтроннуг бомбаны «гуманныг» чепсек чүве деп адап турар-дыр. Кижилерни массалыы-биле өлүрүп-кырар чепсекти канчап «гуманныг» дээрил?

Мен — артист кижи мен. Уран чүүлдүң аргазы-биле кижилерге өөрүшкүнү болдуруп, кижилерниң тайбың ажыл-херектерин шиитпирлээринге дузалап турар мен. Нейтроннуг бомбага удур иениң илеңнээшкини улуг. Ийи харлыг оглум бар, ынчангаш бүгү кижилерниң уруглары аас-кежиктиг болурун күзеп тур мен, мээң үнүмге бөмбүрзектиң бүгү иелери каттыжар.

С. КОРКОШКО,
РСФСР-ниң алдарлыг артизи.

● НОВОСИБИРСК. Нейтроннуг бомбаны бүдүрер, ону Европага тургузар талазы-биле АКШ-тың планнарының дугайын солуннардан номчааш кижи кайгаар чүве-дир: эрткен дайын соолунде 30 ажыг чылдар эртип турда ындыг чепсекти канчап бүдүрерил? Ол чылдарның уржуктары уттундура бергени ол бе?

Бистер, совет кижилер, ядролуг энергияны тургузукчу ишке, чоннуң чаагай чоруунга ажыглап турар бис. Төрээн черимниң янзы-бүрү булуңнарынче улус ажыл-агыйының чугула чүъктерин сөөртүп чорааш, бистиң кандыг-бир улуска кыжанып турарывысты кымдан-даа дыңнаваан мен. Харын биске нейтроннуг бомба-биле кыжанып турар апарган ышкажыл. Хоочун солдат болганымда дорт чугаалаар мен: ол дээрге хоозун чүве-дир. Бистер — бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң политиказы дээш, тайбының болгаш чаагай харылзааларның политиказы дээш туржуп турар бис.

А. ВОЛКОВ,
бааза директору, Совет Эвилелиниң Маадыры.

● САРАНСК. Американың Каттышкан Штаттары нейтроннуг бомбаны бүдүрериниң планын тургузуп турар. Ону боттандырары дээрге чепсеглениишкиннерни эндере бүдүреринге чедире бээр. Ынчангаш ону болдурбас ужурлуг бис. Бөмбүрзектиң хуу-салымы дээш туржуп турар кижилерниң демисели тиилээр. Ындыг коргунчуг чепсек-биле капиталистиг чурттарның шериглерин чепсеглээр болза халап үнер.

Мээң ажылдап турар участогумнуң коллективи электри лампаларының спиралдарын (лампа иштинде сывырындак удазын) кылып турар, соолгу үеде «Олимпиада-80»-ниң спорт тудугларын чырыдар лампаларның удазыннарын кылып эгеледивис.

Бистер тайбың херээнге, кижилерниң аас-кежиинге, оларның келир үезинге ажылдап турар бис. «Нейтроннуг бомба турбас!» деп шиитпирлии-биле медеглеп тур бис.

Н. ФЕДОТОВА,
ажылчын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады.

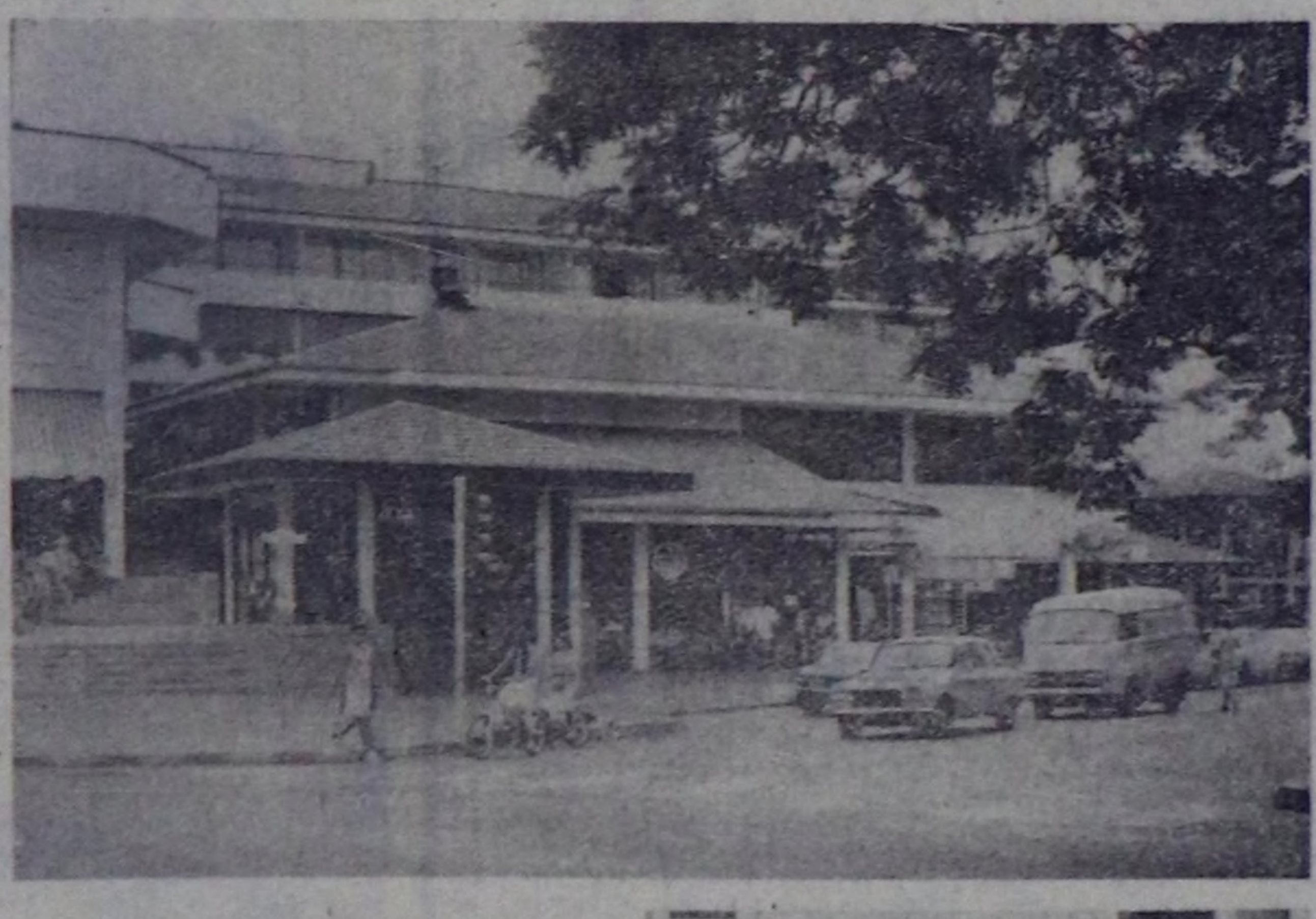

Объективте—Таити

Оожум океанның Чөөн кезээнде туруп турар Полинезия ортулуктарының эң улуу чылыг далайлар-биле кажаалаттынган Таити деп чараш ортулук болур. Ол ортулукта Полинезияның административтиг төвү Папеэте хоорай туруп турар.

1958 чылдан бээр Полинезия француз губернаторга чагыртакан, Францияның «далай ындында девискээри» болу берген.

Ортулуктуң чурттакчы чонунуң орулгаларының кол үнер дөзү болза копраны, ванильди үндүр садары, а ол ышкаш тана кылыр туңну болгаш жемчуг тывары база садары болур. Соолгу чылдарда туризм элээн хөгжүй берген.

ЧУРУКТА: Полинезияның административтиг төвү—Папеэте хоорайның кудумчузунда; Таитиниң бичии хамаатылары.

И. СЕРЕБРЯКОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникасы).

Апрель 4—Венгрияны фашистиг эжелекчилерден хостааның хүнү

ВЕНГР НАЦИОНАЛ БАЙЫРЛАЛ

БУДАПЕШТ. Фашизмден чуртту Совет Армияның хостааның 33 чыл болган оюнга тураскааткан байырлалдар парламент бажыңының мурнунга болгаш Геллерт дагга ВУР-нуң күрүне туктарын көдүрүп үндүрери-биле Венгрияга эгелээн.

Алдарлыг хүн-биле холбаштыр Будапештиде Хосталга шөлүнге совет хостакчы дайынчыларның тураскаалынга чечектер салган. Чечектер салырының байырлалдыг ёзулалынга ВСАП ТК-ның бирги секретары Я. Кадар, ВУР-нуң Президиумунуң Даргазы, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Д. Лазар. ВУР-нуң политиктиг, күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң өске-даа сураглыг ажылдакчылары киришкеннер.

(СЭТА).

Будапешт—Венгр Улус Республиканың найысылалы. Геллерт дагда Хосталганың тураскаалы.
МТИ—СЭТА-ның фотозу.

ДЕРЗИИ ҮҮЛГЕДИГЛЕР, ЁРАЖОК ЫЙЫДЫЫШКЫННАР

ЧООККУ ЧӨӨН ЧҮКТЕ байдал келергей дүшкүүрлүг болуп артпышаан. Израиль шериглерин Ливанда ооң эжелеп алган девискээрлеринден доп-дораан үндүрер дугайында КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпирин Тель-Авив херекке албаставышаан. Ливанга байдалды чогумчудары-биле КНО-нуң олче чорутткан шериглерин таарыштыр тургузарынга болгаш оларның ажыл-чорудулгазынга чүүл-бүрү моондакты агрессор таварыштырып турар.

Бодунуң шериглерин үндүрүп алырын узамдыктырбышаан, Израиль болза, «болган фактыларны» дээр хандыкшаан тактиказын ажыглап алгаш, үе-шаг эрттирерин кызыдып, эжелеттирген девискээрге «месилдежип турарлар аразының» зоназы янзылыг чүве тургузарын оралдажып турар. Ол зонаны Ливанның барыын үзелдиг консервативтиг күштериниң талалакчыларындан чыып алдынган чалча арминың төлээлекчилери башкарган турарын, а херек кырында израиль контрольдуң адаанга турарын Израиль күзеп турар. Чалча арминың боо-чепсээ Удурланыышкынның палестин шимчээшкининге болгаш Ливанның национал-патриотчу күштеринге удур угланган турар ужурлуг дээрзин Тель-Авив чажырбайн турар.

Тель-Авивтиң океан кежилдир камгалакчылары деткивээн болза, Израильдиң база дагын агрессия кылыры болдунмас турган ийик дээрзин Ливанның мурнуу талазында фактылар чугаалап турар. Ол дээрбечи халдаашкынны АКШ буруу шавардан, туржук, харын улам-на чаа-чаа боо-чепсекти агрессорга бербишаан.

Дайынзырак сионистерниң дээрбечи үүлгедиглеринге идиг берип турар база бир өске фактор болза, Израиль-биле чаңгыс талалыг дуюкаа чугаалажышкыннар кылыр дээр Египеттиң политиказындан араб делегейде тывылган чарлыышкынның хевээр артып турары ол болур. Израиль премьер-министр Бегинниң бир талазында, Мурнуу Ливанны эжелеп алган бодунуң шериглеринге дужаалдар берип, а өске талазында египет президент Садатка чагаа чорудуп, сепараттыг дугуржулга дижир чүвени долгандыр чигзинчиг чугаалажыышкынны үргүлчүлээр деп санал киирип турары таварылга эвес-тир. Ол сорулга-биле Израильдиң камгалал министри Вейцман Каирге чораан. Бодунуң мурнунда-ла чарлааны «тайбың планы» дээр чүвезинге кандыг-бир өскерлиишкиннер киирерин израиль тала күзевейн турар дээр билиишкинни Бегин тодаргай берген. Ол «план» 1967 чылда эжелеттирген девискээрлерден израиль шериглерин бүрүн үндүрерин-даа, Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар бот-эргелерин хандырарын-даа көрбейн турар.

Ындыг турбуже, египет удуртукчулар Тель-Авив-биле чаңгыс талалыг дугуржулгалар кылырының идеязындан туттунгаш чыдыпканнар. Ынчаарга араб чурттар Лигазының чөвүлелиниң Каирде сессиязының киржикчилери (ол сессияны Алжир, Сирия, Ливия, Ирак болгаш Демократтыг Йемен ышкаш ындыг чурттар бойкоттап кааптаннар) арабтар аразынга эп-сеткил каттыштырылгазының байдалын катап тургузарының эргежок чугулазының дугайын залга чарлап турда, Садат боду «бодумнуң инициативамдан кажан-даа аткаарлавас мен» деп, америк университеттерниң египет найысылалда чоруп турар төлээлекчилеринге хөйге дыңналдыр бүзүредип чугаалаан. Ынчаарга чогум-на харын Садаттың дужуп берикчи үүлгедиишкиннери араб делегейни чарлыышкынга чедирген болгай.

Израильдиң Мурнуу Ливанда агрессиязы болгаш чаңгыс талалыг дуюкаа дугуржулгалар кылырының политиказы — ол дээрге Чоокку Чөөн Чүкте месилдежиишкинни бүгү талалыг болгаш чөптүг-биле таарыштыр шиитпирлээринге дужамыын халдадып турар тудуш харылзаалыг моондактарның бирээзи-дир дээрзин Чоокку Чөөн Чүкте соолгу бүгү болуушкуннар көргүзүп турар.

• • •

«Тайбың болгаш найырал дугайында кыдат-япон керээ» дижир чүвени чарып тургаш, антисоветтиг эвилелдежилгеге Японияны хандыкшыдар сорулга-биле апаа хамаарыштыр Пекинниң кылып турар ыйыдыышкыны ужур-дүрүм чогу-биле даштыкының көрбээн чүвези, кедүрбээн хөнээ чок хайгааракчыларын безин кайгадып эгелээн: Ол ужур-дүрүм чок ыйыдыгның соолгу көргүзүү Японияның Социалистиг партиязының Төп күүскомунуң даргазы И. Асуката баштаар ол партияның делегациязы Пекинге чоруп турарының үезинде кыдат удуртулганың төлээлекчилериниң хемчеглери болган.

Японияның оппозистиг улуг күш болуп турар социалистиг партиязы ол чурттуң политиктиг амыдыралынга улуг рольду ойнап турары пекинчи удуртукчуларга билдингир болгай. Ооң делегациязының Кыдатка чорууушкунун япон парлалгага калбаа-биле чырыдар, а ындыг болганда, кыдат удуртукчуларның үзел-бодалдарын болгаш чугаалапкан чүүлдерин япон парлалганың арыннарынга көргүзе бээр деп чүвени олар баш бурунгаар билип-даа турганнар. Ынчаарга Японияның Социалистиг партиязының делегациязы-биле чугаалажыышкыннар үезинде боттарының кылган медеглелдеринге олар Японияга чүну саналдааннарыл? «Совет Эвилелинге удур туржур төлээде», чаңгыс аай фронтуну канчалдыр тургусса чогуурул, Пекинниң «кол айыылы — ССРЭ» деп шагдан бээр алгырып келген антисоветтиг стратегиязы-биле эп-сеткил каттыштырарын саналдаан дивес силер бе.

Кыдат-япон найырал ниитилелиниң чингине секретары Сунь Пин-хуаның япон социалистер-биле ужуражыышкынга чугаазындан чүгле чамдык чүүлдерни көргүзүп көрээли. «Делегей дайынының баазазы — Совет Эвилели эң улуг айыыл болуп турар, бир эвес Японияның Социалистиг партиязы ССРЭ-ни социалистиг чурт кылдыр санап турар чүве болза, ол дээрге Кыдаттың бодалынга чөрүшкек болу бээр. Япон политиктер Японияның чонун боттарының соо-биле эдертип, оон онза кичээнгейни Соңгу чүктүң адынче угландырар ужурлуг» — деп, ол чулчуруп турган.

Япон демократтыг күштерниң туруш-бодалын херекке алыр күзел чок пекинчи удуртукчуларның Японияның иштики херектеринге шак ындыг холгаарлаашкынынга Японияның Социалистиг партиязының делегациязы чогуур ойтур шавыышкынны бергенин чугаалаар херек. Япония социалистиг бүгү чурттар-биле, оларның аразында ССРЭ-биле-даа, тайбың болгаш найырал дээш туржуп турар, Японияның Социалистиг партиязы япон милитаризмниң катап төрүттүнеринге удур, АКШ-биле шериг эвилелин узуткаар дээш туржуп турар деп, делегацияның баштыңы онзалап демдеглээн. Социалистиг чурттарның улустарны камгалап турар чепсектиг күштерин капиталистиг күрүнелерниң чепсектиг күштери-биле холуштурбазын кыдаттардан ол дилээн. Ынчалза-даа ол сагындырыышкыннар кыдаттарга салдар чедирбээн. Чугаалажыышкыннар доозулган соонда, Кыдаттың Компартиязының ТК-зының даргазының оралакчызы, Кыдаттың Күрчөвүлелиниң премьериниң оралакчызы Дэн Сяо-пин шыыраа хөлүнге ышкаш, «улуг бодаларын» ажылдадырын шиитпирлээн болгаш Пекинниң негелделеринге дүүштүр Япония-биле керээге эң дүрген ат салырының нүүрүнде Токиоже чоруптарынга бодум-даа белен мен деп медеглээн дээр.

Ындыг ужур-дүрүм чок лажылаашкыннар чамдык түңнелдерни Пекинге берип турарын айытпас аргазы чок. Японияның чазаа керээ чарар дугайында чугаалажыышкыннарны идепкейжидерин болгаш ол сорулга-биле бодунуң даштыкы херектер министрин КУР-нуң найысылалынче чорударын шиитпирлээн. Японияның чүвени чөптүг угаазылап бодаар ажылдакчылары, ол ышкаш парлалга органнары ындыг далаш чорукка шиитпирлиг удурланыышкынын чугаалап турар. «Япония Кыдаттың чылдаанга алыспас болгаш Пекинниң антисоветтиг стратегиязынга үндезилеттинген эвилелдежилгеге чөпшээрешпес ужурлуг» деп, япон «Санкэй симбун» солун сагындырган.

С. СТОКЛИЦКИЯ,

А. БИРЮКОВ.

(СЭТА).

ЧУРУМЧУТСА

Көрүлдеге

Амгы үеде машина-техника кодээ-даа черлерде кол эдилээр транспорт апарган. Аар-даа, чиик-даа чүъктүг болзувусса, машина, трактор бериңер дижир болгай бис. Мооң бичии-ле мурнунда үеде аътты зажок ажыглап чордувус. Ам дээрге аът тергелеп, шанактап алган чоруур кижилер ховартаан, чүгле малчыннар хой кадарып мунуп чоруур боор-дур. Олар безин хоорай, суур кирер дээнде база-ла машина дээр. Мында эки-даа, багай-даа талалар барын чугаалажып турдувус.

Байдал мындыг апарганындан кодээ черлерде совхозтарның, албан черлериниң янзы-бүрү тракторлары, машиналары-биле чергелештир кижилерниң хуузунда машиналары, мотоциклдери база эвээш эвес. Техниканың көвүдээни-биле кады оларны мунар, башкарар кижилер хөй апарган, каш санның улуг назылыглардан өске аныяк өскен, техника башкарарынга өөренген өөрелмээни-даа хамаан чок, руль артынга олуруптар боор-дур. Кандыг-даа чүве доктааттынган корум-чурумнуг болур болгай. Техниканы кайы-хамаан чок ынчаар мунуп чорааш, озал-ондак кылыр, кемдеп-кергээр, харын-даа өлүм-чидимге таваржыр боор-дур. Бистиң «Чодураа» совхозка бир трактор кабиназынга улус сыңмарлажып чорда, эжик ажыттынарга, бир кижи уштунгаш, трактор дугуюнуң адаанче кирди.

Мындыг байдал чүгле бистиң районда, «Чодураа» совхозта эвес. Машина, тракторнуң кабиназында сыңмарлажып алган, чамдыкта ооң мотор хавының кырындан бээр айдедир чүдүрлүп алган чоруур аныяк өскенни кая-даа чорааш, бо-ла эскерер-дир мен. Оларның чамдыктары эзирик-даа чоруурлар. Чорук-херек кылыр дээн кижилер совхозтар удуртукчуларындан бо-ла машина айтыра бээр. Ынчан директор азы өске-даа удуртукчу 4—5 кижиге безин бир суг сөөртүр машинаны айтып каар. Ол кижилер демги машинаның кабиназынга сыңмарлажып алгаш, чоруп каар-дыр. Оон туржук совхоз азы албан черлериниң удуртукчулары, специалистери безин чүък машиназының кабиназында 2-3-ү-биле сыңмарлажып алган малчыннар, бригадалар, участоктар кезип чоруур болгай. Бо бүгүден кандыг озал-ондак боор болбазыл?

Бо бүгүнү чүге бижип тур сен дизе, машина-техниканы башкарарының чурумун база кудумчу шимчээшкининиң чурумун сагыырының хайгааралын чүгле КАИ азы милиция ажылдакчыларынче чая каарга, шын эвес деп бодап турар мен. Харын-даа совхозтар, бүдүрүлгелер, организациялар удуртукчулары боттарындан эгелээш, орук-транспорт шимчээшкининиң чурумун шынгыы тудар болза эки деп бодаар мен. Чүге дээрге, чамдык ажыл-агый удуртукчулары машина, тракторну ыңай-бээр чорзун деп айтыышкын бээринден өске, оларның техниктиг байдалынче, орук, кудумчу чурумун сагыырынче улуг-ла сагыш салбас боор-дур. Ужуру болза халаг ээрик ийикпе дүүн арагалаан, нормадан ажыр кижи олурткан чолаачыны, үрелик машинаны удуртукчу болу-ла орукче үндүрбес болза эки.

Совхозтарда, чамдык албан черлеринде бо талазы-биле контрольдуң кошкаан ажыглап алгаш, чамдык чолаачылар, харын-даа машина башкарар эрге чок кижилер, транспорт эдилээриниң дүрүмнерин биле тура үреп, орукка чоруурунуң чурумнарын херекке албайн турар. Моон уржуунда орук-транспорт озал-ондактары, кемдеп-кергээр чоруктар бо-ла болу бээр-дир. Ынчангаш кодээ черлерде бүдүрүлгелерге, ылангыя совхозтарга техника эдилелиниң, кудумчу шимчээшкининиң чурумнарын сагыыры дээш негелдени күштелдирзе деп күзел бар. Ону бир дугаарында удуртукчулар холга алза. Ооң-биле кады совхозтарга, бүдүрүлгелерге болгаш организацияларга штаттан дашкаар автоинспекторлардан тургузар болза (төп черлерде бар болгай) транспорт эдилелинге болгаш башкарылгазынга чурум черле экижир.

Ш. СЕРЕН,

Тес-Хем районнуң «Чодураа» совхозунда хойжулар бригадири.

МААДЫРГА ТУРАСКААЛ

Зоя Космодемьянскаяның маадырлыг чорук кылган чери Петрищевода тураскаал комплексти чаарты кылырының төлевилелин чогаадып кылган.

Маадыр кыстың өлүрткен черинге шөлдү дерип кылыр, ооң дал ортузунга Зояның хүлерден кылган тураскаалы бедип үнер. Суурнуң төвүнге он ийи тураскаал баганаларны тургузар. Петрищевога аалчылар бажыңын тударын, чаагайжыдылга талазы-биле улуг ажылдарны чорударын төлевилээн. Тураскаал комплексти чаарты тургузарынга Москваның болгаш Москва чоогунуң студентилерниң тудугжу отрядтары киржирлер.

— Петрищевода музей бо чылын 30 чыл болур. 1948 чылда ол суурнуң чурттакчыларының инициативазы-биле көдээ Советтиң бажыңынга «Зояның булуңу» ажыткан. Аныяктарның болгаш студентилерниң VI Бүгү-делегей фестивалының Москвага ажыттынарының бүдүүзүнде, 1957 чылда, музей тускай бажыңче көшкен. Ада чурттуң улуг дайынының хоочуннарының ужуражылгалары совет улустуң революстуг дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарының черлери-биле походтарның киржикчилериниң слёттары аңаа үргүлчү боор турар. Бо чылдарның дургузунда Петрищевога үш миллион ажыг экскурсант чораан — деп, музейниң директору В. Мулин чугаалаан.

ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниң делегаттарын, даштыкы аныктар организацияларының төлээлекчилерин уткууруунга музейниң коллективи белеткенип берген.

Көргүзүг чүүлдерин чаартып, фондуда чаа делгирер чүүлдерни кээп турар. Москва дээш тулчуушкун үезинде партизан бөлүктериниң ажыл-чорудулгазын көргүзүп турар карта чурукту музейге чоокта чаа дамчыдып берген. Ленинградтан бичии планетаның фотографиязын чорудуп берген. Ол планетага 1971 чылда Зоя Космодемьянскаяның адын тывыскан.

А. СИВЦОВ,
СЭТА-ның корр.
Петрищево,
Москва облазы.

* * *

БЕЛЕККЕ

ЛЕНИНГРАД. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының библиотеказы Хельсинкиде университеттиң славян фондузунга билигниң янзы-бүрү адырларының талазы-биле чеди чүс орус болгаш совет эртем номнарын белекке берген. Эрткен чылда үлегерлиг библиотеканың ном чыылдазын долдурган, М. В. Ломоносовтуң хуу коллекциязындан номнарны Совет Эвилелинге дамчыдып бергенинге харыы кылдыр ол байырлалдыг актыны чоруткан. Улуг орус эртемденниң демдеглеп каан янзы-бүрү дылдар кырында ховар дээн эртем номнары болза фин болгаш совет шинчилекчилериниң кады кылган ажылдарының түңнели болган. Амгы байырлалдыг ёзулалды ийи чурттуң аразында найырал, кады ажылдажылга болгаш дузалажылга дугайында керээниң 30 чылынга таварыштыр чоруткан.

(СЭТА).

* * *

Үлетпүр үндезининге

Байкал-Амур магистралының районун ивини хөйнү өстүрериниң зоназы болу бээр. Ол айтырыг талазы-биле шинчилелдерниң баштайгы чадазын Кыдыкы Соңгу чүктүң көдээ ажыл-агыйның эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары доосканнар. Ол шинчилелдерниң бирээзи практиктиг түңнелдерин ам безин бере берген.

Амур областың Селемджинск районда «Улгэн» совхозка белок-минералдыг немелделерни ажыглап турган, ийи ай дургузунда ивилерни семиртип келген. Ол немелделерге чүү концентратты холаан турган. Ооң түңнелинде ивилерниң 83 хуузу тергиин семирээн болган. Семиртилгениң чаа методиказын Якутияның, Иркутск, Чита болгаш Амур областарның специализастаттынган ажыл-агыйларынга калбаа-биле ажыглаар.

(СЭТА-ның корр.)
Норильск.

УЗУН НАЗЫЛААРЫ—СОЦИАЛ АЙТЫРЫГ

Гиппократтың соондагы ийи муң чыл дургузунда кижилерниң кырыырының дугайында ийи чүс ажыг теорияларны тургускан, а кырыыры-биле демисежириниң оон-даа хөй аргаларын тыпкан. Ынчалза-даа кижи назынын узадырының боттуг аргалары ниитилелдиң бедик эртем-техниктиг болгаш экономиктиг хөгжүлдезиниң үезинде тывылган.

Кижилерниң назынын узадыры — XX чүс чылдың чугула айтырыгларының бирээзи. Бистиң чуртувуска кижилерниң ортумак назыны 1916 чылда хаанныг Россияга 33 хар турганындан бо хүннерде 70—72 хар чедир улгаткан. Моңу үндезин социал чаартылгаларның, чоннуң күш-ажыл болгаш амыдырал байдалын экижиткениниң түңнелинде чедип алган. Ынчангаш бистер ам элекке кырыыр чорук-биле демисежириниң ёзулуг чаа аргаларын ажылдап кылыры негеттинип келген үеде чурттап турар бис. 90 болгаш 110 хар аразында чурттап турар кижилер кайы хөй, ынчангаш бистер элекке кырывас ужурлуг бис. Дириг амытаннарга шенелде кылгаш, оларның назынын 25—40 хуу чедир узадырын өөренип алган бис. Сорулга болза узун назылаарының генетиктиг чажыттарын дүргени-биле билип алыры. Амгы үениң биология эртеми ол орукта турар. Кырыырының чажыттарын тывар талазы-биле чоокку чылдарда хөй чүүлдерни билип ап болурувуска бүзүреп турар мен.

Элээн каш чыл бурунгаар медицина эртеминиң доктору Нина Сачук баштап турар социал геронтология лабораториязы узун назылыг 40 муң кижиге хөй айларда чоруткан шинчилелдерниң түңнелин үндүрген. Аңаа бүгү чурттуң девискээринде узун назылыгларны хаара тудкан, ынчалза-даа «узун назылыгларның зоназы» дээр Кавказ дагларында чурттап турар кижилерже улуг кичээнгейни угландырган.

Узун назылыгларның амыдыралының, салгалының, профессионал мергежилиниң, аъш-чеминиң, дыштанылгазының, бойдус климадының дугайында чугула медээлерни бир-ле дугаар алган. Улуг назылыглар колдуунда-ла «бойдуступ төлдери» боор, көдээ черлерде чурттап, ажылдап турары илерээн. Олар боттарының мергежилдерин ховар солуур кижилер болган. Эът чиири — узун назылаарынга шаптыктаар деп бодал турган болгай, а шинчилел кылган кижилерниң иштинден чүгле 8,4 хуузу эът чивес кижилер болган. Узун назылыг 40 муң кижиниң чартык кезии кажан-даа таакпы тыртпаан, арага ишпээн кижилер болган. Узун назылыгларның иштинден өг-бүлезинден чарлыр чоруктар барык чок болганы илерээн.

Кадыкшыл дугайы

Пенсионерлерниң иштинден кандыг-бир чылдагаан-биле ажылдавастай берген кижилер «пенсия аарыынга» таваржып, шоваа, шудургу аргазын эвээжедип, элекке кырыыр чоруктар база көзүлген. Ниитилелге ажыктыг күш-ажыл кылып турар пенсионерлер ниитилелге, коллективке, өг-бүлеге бодунуң мурнундагы ролюн хевээр арттырып, мораль талазы-биле сеткил ханыышкынын ап турарын шинчилел көргүскен.

Пенсионерлерниң болгаш инвалидтерниң күш-ажылга калбак киржилгезин чедип алырының эргежок чугулазын СЭКП-ниң XXV съездизиниң хүлээп алганы «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннарында» тодаргай айыткан. Улгады берген кижилерниң саны көвүдеп турар болганда, ол аргаларны ажыглаары улуг ужур-дузалыг. 1959—1970 чылдарның иштинде бистиң чуртувуска пенсия назыны четкеннерниң саны 20-ден 36 миллион кижи чедир өскен. 1980 чылда пенсионерлер 44 миллион кижи чедер деп турар.

Пенсионерлерниң күш-ажылын ажыглаары ажылчын күжүн четчелээринге улуг ажыктыг. Улуг назылыг кижилерниң билии, дуржулгазы улуг-даа болза, оларның чаа мергежилди шиңгээдип алырынга чүткүлү эвээжей бергени илдең. Ынчангаш аргалыг-ла болза пенсионер кижилерни эрги ажылдап турган черлеринге: бүдүрүлгелерге, цехтерге, участоктарга ажыглаары чугула боор турар.

Кадыының, өг-бүлезиниң байдалы-биле база өске-даа чылдагааннар-биле чыл «санында-ла миллион-миллион пенсионерлер профессионал ажыл-чорудулгазын соксадып турар. Олар боттарының хостуг шактарын чөп ажыглап билбес чоруктар кайы хөй. Ынчангаш үе-шакты шын ажыглаарынга пенсионерлерни өөредири — хөй-ниити ажылдарынга киириштирери, дыштанылганы шын организастаарынга, шимчеглиг болурунга чаңчыктырары чугула. Бо ажылдарны боттандырарынга профсоюзтар организациялары, эмнелге-санитария черлери, социал хандырылга органнары, чурттуң геронтология талазы-биле эртем төптери киржип турар.

Улуг назылыгларның шын чемненириниң айтырыы кол черни ээлеп турар. Улуг назылыгларның чемнениир чаа рецептилерин ниитиниң чемненилге черлеринге тургузары чугула. Оларның чемнерин садар тускай магазиннерни-даа тургузар херек. Калорийи, узу эвээш продуктуларның чаа хевирлерин тургузар ужурлуг.

Дмитрий ЧЕБОТАРЕВ,
ССРЭ-ниң Медицина эртемнер академиязының чиңгине кежигүнү, ССРЭ-ниң Медицина эртемнер академиязының геронтология институдунуң директору.

МЕРЗЕНИҢ «АЯН-ЧОРУУ»

Прокопьевскиге болган РСФСР-ниң зона маргылдаазынга Сибирьниң шыырак шыдыраачылары барык шуптузу чыглып келген. Ынчангаш делегей чемпионарының ады дээш кордакчылар маргылдааларының киржикчилери делегей гроссмейстерлери В. Цешковский (Омск) биле Е. Ахмыловскаяның (Красноярск) салыглары кичээнгейниң төвүнге турганы билдингир.

Дугаар тыртышкының барымдаалап, гроссмейстерлер баштаан Омск облазының командазы Тыва АССР-ниң шыдыраачылары-биле ийиги салыгда ойнаан.

Виталий Цешковский-биле бир дугаарында 1964 чылда РСФСР-ниң чартык түңнел оюннарынга ойнаанымны ам сактып ор мен. Ынчан ол база-ла бистер ышкаш мастерге кандидат турду. «Келир үениң мастери бо-дур» дижип ол маргылдаага чугаалажып турганы таварылга эвес. Ийиги ужуражылгывыс 1971 чылда Киселевскиге болган. Ол аңаа мастер апарган келди. Ниити сан бо одуругларның авторунга хамааржыр чегенчиг чүве-ле болгай — 2:0. Ады-сураа үнген гроссмейстер-биле үш дугаар ужуражырда кончуг кичээнгейлиг белеткенип эгеледим.

Цешковскийниң ойнаары чапыш-сыныш чок чидиг болурун билгеш, эге көштерде чүнү-даа чедип ап шыдавазымны элээн хандыр бодадым. Ооң чаңгыс-даа кошкак талазы — үеге кызаазыдыптады бээри. Шынап-ла, шак чедишпейн баарга, кым-даа частырыглыг көштерни кылып болур. Салыгның салым-чолу манап турганым ышкаш эге көштерден эгелээн.

Н. Шишигин—В. Цешковский

Сицилиан камгалал

1. e4c5 2. Kf3d6 3. d4cd 4. K:d4 Kf6 5. Kc3 Kc6 6. Cg5 e6 7. Фd2 a6 8. o-o-o Cd7 9. f4 в5 10. C:f6 gf 11. K:c6 c:c6.

Бо дээрге Раузерниң халдаашкынының эгелээни ол. Ону Л. Полугаевскийниң тергиин эки билир деп санап турар. А ооң тренери — В. Цешковский болгай. Кара таланың—сээлгү кежү мени элдепсиндирип, кайгадыпкан (Бир эвес 12... Фа5 13 Cd3 в4? 14. Kd5 кылдыр көжер болза халдаашкын адаанче кире бээр).

В. Цешковский

Н. Шишигин

13. Cd3 Фа7! 14. Фh3 Ак таланың халдаарынга ажыктыг турган мерзени солчур хөңнүм чок болган. Ол таварылгада ийи кара тевениң күжү улгады бээр. 14... в4 15. Ке2 Фе5 16. Крв1 а5 17. Лhf1 а4 18. Лс1 h5 19. Фh4 Се7 20. f5 е5 (20... Лg8 21. g3 Лg5) деп. көштериниң парын чидиг демиселче кирер күштүг көштер болур дээрзин В. Цешковский салыг соонда тайылбырлаар болду. Ам идепкей ак талаже кирген). 21. g4! Крd7 22. gh Лag8 (Кара тала «хорап холаан» каап берипкенини белеткеп чыдар: 23... а3. 24. h3 Лg2 Л:е2 Фс3. Бо көштер матка олурарынга чедире бээр, ынчалза-даа ак тала серемчилелин ышкынмаан) 23. Лg1 Фе3 24. Л:g8 Л:g8 25. h6 Лh8 26. h7 Фg5 27. Фf2 Cd8 28. Фе1 Са5 29. а3 Л:h7 30. ав Св6 31. в5 Св7 32. Фв4 Л:h2 33. Кс3. Ак таланың ооң иштинде кылган көштери d5 көзенекте төп шөлдү ажелей алыр чаңгыс бодал-биле сиңниккен 33... Се3 34. Лd1 Cd2 чанаа чедир кара таланың шагынга 5 безин минута четпес үе арткан турду. (Бир эвес 35... С:с3 36. Ф:с3 Сс6 37. Св5! көшкен болза мат болур).

В. Цешковский

Н. Шишигин

36. Ф:а4+Кре7 37. Фа7 Фа8. (Мерзениң делегейни дескинген «аян-чоруу»). 38. Kd5+ +Kpd8 39. K:f6. (мынчаар-даа көжерге: 39. Лg1Cg5 40. K:f6 дөмей-ле удар) Се3 40. Kg4 кара тала дүжүп берген.

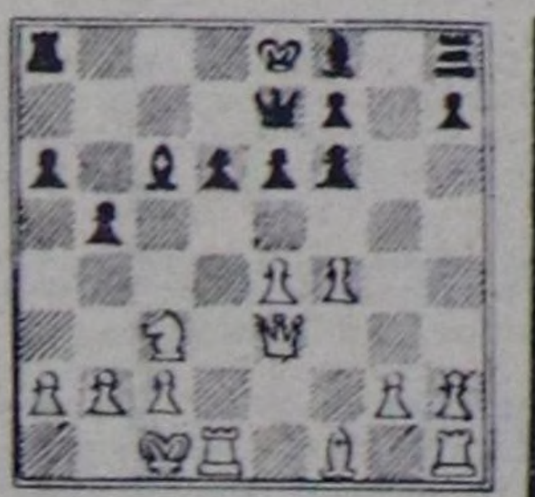

диаграмма № 1

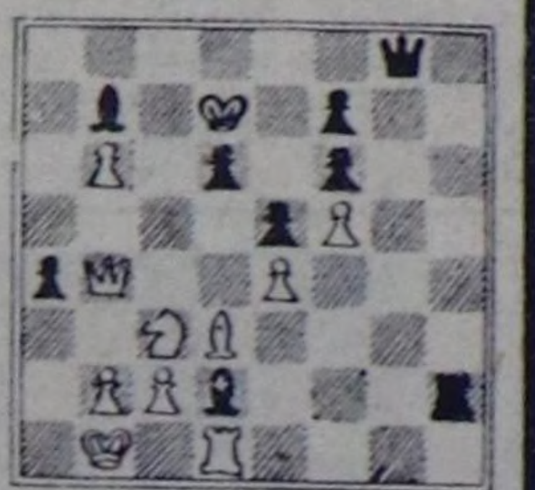

диаграмма № 2

Н. ШИШИГИН,
ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат.

МАРГЫЛДААЖЕ АЪТТАНЫПТАР

Делегей болгаш Европа чемпионадынга белеткелиг доозуп турар ССРЭ-ниң чыынды хоккей командазы апрель чедиде Финляндияже болгаш Швецияже аъттаныптар. Бистиң командавыстың удурланыкчылары: апрель 9-та болгаш 11-де Финляндияның чыынды командазы, апрель 13-те болгаш 15-те Швецияның чыынды командазы, апрель 16-да Швецияның клуб командазы болур.

ССРЭ-ниң Хоккей федерациязының президиужунуң шиитпирлээнин ёзугаар ойнаары-биле 23 хоккейстер: вратарьлар Третьяк биле Пашков, камгалакчылар Цыганков, Фетисов, Лутченко, Васильев, Первухин, Федоров, Белялетдинов болгаш П. Макаров, халдакчылар — Михайлов, Петров, Харламов, Капустин, Жлутков, Балдерис, А. база В. Голиковтар, Мальцев, Шадрин, Лебедев, С. Макаров, Емельяненко олар чоруур.

Үшкү вратарь—Бабарико апрельдиң бирги чартыында Ленинградка болур маргылдаага ийиги чыынды команданың составынга ойнаар, камгалакчы Бабинов ол үеде Москвага эмнедилге курузу эртер.

Прагага болур чемпионатка баар чээрби хоккейстерни ССРЭ-ниң чыынды командазының баштыныкчылары В. Тихонов биле В. Юрзинов команда турнирден ээп келген соонда тодарадыр.

ССРЭ-ниң Хоккей федерациязының президиуму ол-ла хүн, март 31-де, келир сезонда ССРЭ-ниң чемпионадының дээди лигазынга 12, «А» класстың бирги бөлүүнге 16 болгаш «А» класстың ийиги бөлүүнге 25 командалар барымы болгаш чөөн таланың бөлүктеринге чарлып алгаш ойнаарын шиитпирлээн. Маргылдаалар дөрт-дөрт ужуражылгалыг эртер.

Дээди лиганың кошкак командазы күштүглерниң одуруундан үнер, а ооң орнун «А» класстың бирги бөлүүнүң маргылдаазынга тиилээн команда ээлээр. Дээди лигага онгу, он бирги черлерни ээлээн командалар болгаш «А» класстың бирги бөлүүнүң ийиги, үшкү черлерин ээлээн клубтар дээди лигаже ийи путёвка дээш ийи дээскиндириглиг турнирни бот-боттарының аразында эртирер.

* * *

Чемпионаттың түңнелдерин ёзугаар эң эки он хоккей арбитрлеринге: Домбровский (Челябинскиден), Карандин (Новосибирскиден), Захаров, Никульцев, Сорокин (шуптузу Москвадан), Григорьев, Осипчук (ийилээн Киевтен), Сапрыкин (Челябинскиден), Ульянов (Минскиден), Гушин (Свердловскиден) оларны бадылаан.

* * *

Дараазында чылда дээди лигага ойнаар эрге дээш Ленинградтың армейжилери биле «А» класстың бирги бөлүүнүң 3-кү черни алыр командазының («Сибирь» азы «Дизелистиң» кайы-бирээзиниң) аразында шинчибилге оюннарын апрель 25-те болгаш 28-те эртирер деп шиитпирлээн.

(СЭТА-ның корр.).

РИГАНЫҢ МОДЕЛЬЕРЛЕРИНДЕ

Риганың «Ригас апгербс» бүдүрүлге даараныылга каттыжыышкынының Модельдер бажыңының чурукчулары болгаш конструкторлары Олимпия демдектерлиг хептиң янзы-бүрү хевирлерин чогаадып турарлар.

ЧУРУКТА: Олимпия демдектери-биле каастаан эр кижиниң хейлеңнериниң чаа хевирин модельер-конструктор Ольга Березовскаяның көргүзүп турары.

Е. ФАДЕЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроиказы).

ЧОННУҢ СҮМЕЛЕРИ, САНАЛДАРЫ

Ф. Я. Ондарның «Шын» солунга бо чылдың январьда парлаттынган чагаазынга хамаарыштыр, ында бижээн чүүлдерни болгаш саналдарны деткивишаан, боттарының санал-оналдарын болгаш сүмелерин киирген база оорлаар чорукка болгаш оорларга удур кижиниң сеткилин илергейлээн чагаалар редакцияже келири үргүлчүлеп турар.

Бо чылдың март бирге четир бо айтырыгга хамаарыштыр 50 ажыг чагаа келген. Оларның 19-у парлаттынган болгаш артканнарын уткашынарының аайы-биле допчулалдар, бөлүктер кылдыр, чамдыктарын тускай чагаалар кылдыр парлаарын үргүлчүлээр. Редакцияга кээп турган чагаалар амдызында түс-түс кижилерниң хуузунда санал-оналының илередилгези болбушаан, чамдыктарында оорларның мөзү-шынарын сойгалап, ат-сывын адап, оорлар-биле демиселди четпес органнастан турарының фактыларын чидиг-биле шүгүмчүлеп турар. Ол черле эки. Чүге дээрге ол санал-оналдар болгаш шүгүмчүлелдер оорлаар чорукка, ооң үүлгедикчилеринге удур хөй-ниитиниң сеткил-хөөнүн көдүрүп турар. Ынчалзажок хөй авторлар эргижирээн факт-барымдааларны, байдалдарны хөй бижээш, ниити бодалдарже кол хандыкшып турар боор-дур.

Оорлаар чорукка удур демиселди улам күштелдирер дугайында хоочун коммунист Ф. Ондарның чагаазы парлаттынган соонда база барык талакы районнарның зона чөвүлел хуралы болгандан бээр чер-черде кандыг ажылдар чорттунуп турарын, чөвүлел хуралдың сүмелерин болгаш солунга парлаттынган чагааларны канчаар чугаалажып көрүп турарын, оон бээр байдал кандыг боол турарын бижиирин редакция дилеп турар.

Ам силерге бир бөлүк чагааларның допчулалдарын таныштырып, парлаар-дыр бис.

* * *

Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң Хөнделең салбырының ажылчыны МАНЗЫРЫКЧЫ КҮЖҮГЕТ:

Мен бодап көөрүмге, ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас, хуузунда хөй мал азыраар, ниитиниң болгаш хамаатыларның хуузунда ончу-хөреңгизин оорлаар, самчыгдаар кижилер ёзулуг-да маңгыстар ол. Ынчангаш олар-биле эптешчок демиселди эрге-чагырга органнары, хөй-ниити организациялары-даа, ак сеткилдиг хамааты бүрүзү-даа чорудары чугула болгаш хоойлу ёзугаар хүлээлгези болур.

Школазын, өөредилгезин азы эгелеп чораан ажылын ара каар уруглар, аныяктар бисте база бар. Олар кандыг орукче бар чорууру ол? Дөмей-ле маңгыстаачак амыдыралче оорлаар, арагалаар, хулиганнаар чорукче кирип бар чорууру ол-дур. Бо черле кончуг айыылдыг. Ынчангаш олар

Оорлар баш сугар чер тыппазын

боттары-даа бодапза эки, школа, хөй-ниити ындыг уругларже, аныяктарже онаа кичээнгей салза чогуур деп бодаар мен.

Ниитилелге ажыктыг ажыл кылырындан оспаксыраар, хуузунда «шөлээ» чурттаар сагыштыг чамдык кижилер мынчап бодап чоруур чадавас: «Хуумда мал азырап алган, ооң-биле, амыдырап чор мен. Күрүнениң, кижилерниң халас чүвезин ап чипкен эвес мен, мени чүге маңгыс деп санаарыл». Ындыг кижилер чүвениң ужурун, үениң байдалын хандыр бодап көрзе эки.

Ол кижилер болза күрүнениң, совхозтуң черинге чурттап, одар-белчирин ажыглааш, мал өстүрүп, эът, сүт, дүк ап турар. Малга тудуп алган кажаазы, одап орар ыяжы, ижип орар суу—шуптузу база күрүнениң-дир. Ижер-чиир аъш-чемин, идик-хептин олар база-ла күрүне, кооперация садыындан ап турар. Ол бараанпарны кайда, кымнар бүдүрүп турары билдингир болгай — Төрээн чуртувустуң бүгү булуңнарында ажылчыннар, күш-ажылчы кижилер.

Садыгдан алган хлебиниң безин дугайын бодап көр: тарааны тарып өстүрери, ажаап тежээри, далган кылдыр бүдүрери, хлеб кылдыр быжырары, оларны садыг-магазиннерге чедирери дээш өске-даа чеже ажыл чогул? Ында — тараажының, механизаторнуң, ажылчының, эртемденниң, чолаачының дээш кымның күш-ажылы кирбээн дээр сен! А бодуң борбак тараа өстүрбээн, ниитиге ажыктыг «эргекке ораам» ажыл кылбаан хиренде, ону «мээң хлевим» деп чиирипден ыттпас сен бе!?

«Хуузунда» амыдырап чоруур ындыг кижилерниң колдуу-ла оорлар-биле харылзаалыг, чамдыктары боттары оорлап-даа турар. Олар малының аразынга оор малдарны бүзурур, сайгаржыр, оорларга аът-хөлүн ачылаажыр, оорларны көрзе, билзе-даа, боттарының хокшулунга хоптаалаар дээш, оларны мыттавас, илеретпес. Ооң аңгыда олар орап-таңдының аң-меңин, балык-байлаанын, кат-тооруун база төтчеглеп чоруурлар.

Чер кезип тонап, хуузунда байып чоруур «кожайларның» мал-маганын чижек-нормага киирге, кырган, чалыызы хамаан чокка, суурларже көжүрзе чогуур. А күш-ажыл кылып шыдаарларын оода халас ажыглап чораан күрүне байлаанының чартык-чамдыызын эгидер кылдыр албан-биле ажылдадыр херек.

* * *

Бай-Тайга районнуң Кара-Холден С. ХЕРТЕК:

Кандыг-даа кем-херек үүлгедипкеннерни эвээжедир дээш демисежири, болдунгал херектерни истеп хыпааш, чедирген когаралды эгиттирери, буруулуттарга чогуур кеземчени онзары хоойлу ёзугаар боттаныр ужурлуг. Ол дугайын ССРЭ-ниң Конституциязында база айыткан. Ындыг турбуже Бай-Тайга районнуң административтиг органнары ниитилелге улуг когарал чедирген оор херектерни чыл-чылы-биле чылзып, чогуур түңнелге чедирбейн турар. Мындыг чижектерни аңаа барымдаа кылдыр көргүзейн.

1976 чылдың сентябрьда «Кара-Хөл» колхозтан күрүнеге дужаары-биле сүрүн бар чораан чээр малдан 150 ажыг хойну оор алган. Оорлар илереэн болгаш оларның херээн истелге черлеринге киирген — мынчага түңнел чок, а ол бөлүк оорлар хостуг чоруп турган. Ол-ла колхозтуң хойжузу С. Шыыраптың коданындан 70 хой оорлаан бөлүк оорларның херээ база-ла «удувушаан». 1975—1977 чылдарда чылгы малдан турган Сүрүң Хертек, Агбаан Хертек, Серемел Хертек олар 30 хире чылгы малды самчыгдаан. Ол дээш Серемел Хертекти хоругдааш, салып үндүрген, а херек шиитпирлеттинмээн.

Ам «Кара-Хөл» совхоз апарган мурнуундагы колхозтуң мынча хөй малын оорлап, самчыгдаан кижилер чүге буруудаваанил, ол хөй мал когаралын күрүнеге канчаар эгидерил деп айтырыг кара-хөлчүлерни дүвүредип турар. Чамдык кижилер харын-даа «колхоз малы оорлаан кижилер, совхоз апаарга, буруудавас чүве эвеспе» дижип-даа турар. Бай-Тайга районнуң истелге органнары бистиң бо айтырыыска кандыг харыы бээр ирги?

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 4-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
10.00 — «Үе». Информастыг программа.
10.35 — Эртенги гимнастика.
10.55 — «Сээң амыдыралыңда ном».
11.25 — Д. Мамин-Сибиряк — «Алдын дүште». Күрүнениң Е. Вахтангов аттыг үлегерлиг театрның фильм-шиизи.
14.00 — 16.00 — Чапсар.
16.00 — «Сээң күш-ажылың —сээң бедииң». Кинопрограмма: «Уфаның моторлары», «Атоммашты тудуп турар бис», «Лаборатория», «Мээң профессиям — саанчы».
16.55 — «Бистиң садывыс».
17.25 — «Хамааты болур хүлээлгениң».
17.55 — Сенегалдың тановының национал [illegible] балдының оюн көргүзүү.
18.45 — «ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге уткуштур».
19.30 — Медээлер.
КЫЗЫЛДАН
19.45 — «Сылдысчыгаш». Уругларга программа.
20.15 — Телемедээлер.
20.30 — «Ажыктыг чорук болгаш шынар дээш». Дамчыдылга.
20.50 — Телемедээлер.
МОСКВАДАН
21.00 — Венгрияның национал байырлалынга — фашистиг ажылекчилерден хосталган хүнге. Венгр улус Республиканың телевидениезиниң программазы.
22.30 — «Үе». Информастыг программа.
23.00 — «Арагалаар чорук». Эмчиниң беседазы.
23.30 — 00.45 — Апыяк күүседикчилерниң концерти. Төнгенде—медээлер.
ИЙИГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН
18.30 — «Митя». Телефильмшиин.
19.40 — Чарлалдар.
МОСКВАДАН
19.45 — «Чурук бүрүзүнде— Хүн».
20.00 — Украин телевидениезиниң болгаш радионуң ниити ырызының концерти. Киевтен дамчыдылга.
20.30 — 21.00 — «Магниттиг тыртышкын».

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, богүн республиката бүргеп, аязыр, чамдык черлерге хар чаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8, мурнуу-барыын районнарга 7—12 метр чедир дыңзыыр. Агаарның температуразы бир градус сооктан 4 градус чедир чылыыр, чамдык черлерге 3—9 градус чедир чылыг болур.

Кызылга бүргеп, аязыр, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер, хүнүн ийиги чартыында хаттың күжү 12 метр чедир дыңзыыр. Агаарның температуразы 1—3 градус чедир чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

АПРЕЛЬ 4-ТЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Салым-чол» 10.00, 13.20, 16.40, 20.00, «Олар баштайгылар чораан» 14.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «№ 70 кино-чыынды» 10.00, «Өске ады: Лукач» 11.20, 15.10, 17.10, 21.00, «Ёзулуг ынакшыл» 13.30, 19.10 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Кижиниң [illegible]ге-ажыктарынга» 15.00, 16.[illegible], 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Адыр, мана!» 15.00, «Пароль «Ак-көк лотос» 17.00, 19.40 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуу 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысаалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 102.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00121.